

Jokotolè

MERTÈ BHÂSA NGAJHUM BHÂNGSA

MAJALLAH ABHÂSA MADHURÂ
ISSN 1979-6129

BALAI BAHASA
PROVINSI JAWA TIMUR

Jokotolè

Majallah Abhâsa Madhurâ

Penanggung Jawab
Asrif

Pemimpin Redaksi
Dwi Laily Sukmawati

Penyunting Bahasa
Suhartatik
Isya Sayunani

Desain Grafis
Rahmad Hartono

Sekretariat
Aris Budi Santosa

Alamat Redaksi
Balai Bahasa
Provinsi Jawa Timur
Jalan Siwalanpanji II,
Buduran, Sidoarjo
Telepon 031. 8051752, pos-el:
sya_lal@yahoo.co.id.

Catteddhan: Tim Rêdaksi nyo'on sombhangan *naskah* dâ' sadhâjâ para maos, saè aropa carpan, pokeddhân, puisi, lalampa'an, salêra, lakon, jâr-kalênjâr, tor salaèn èpon sè bâdâ kaèdhâna sareng Madhurâ. *Naskah* abâdhi ejhâ'ân bhâsa Madhurâ taon 2011 terbi'anna Balai Bahasa Jawa Timur tor èpakèrêm langsung dâ' ka alamat pos-el: sya_lal@yahoo.co.id. Sadhâjâ *naskah* sè ampon maso' ka rêdaksi tantona dhâddhi *hak milik* rêdaksi. Saterrosèpon rêdaksi ghâdhuwân *hak* ka'angghuy mateppa' tolêsan kalabân ta' ngobâ èssè aslina. Rêdaksi jhughân ta' nangghung dâ' kaasliyanna *naskah* sè ampon maso' ka rêdaksi.

Pèyatoran

Alhamdulillah, pojhi sokkor ka Ajunannèpon Ghustè Allah sè asèpat Bellâs tor Asè sè ka'ðimma ampon aparèng rahmat tor kabhâjjhrâ'ân, mongghu lalampan terbi'èpon Majallah Jokotolè sè kapèng 25 panèka. Sampornana sadhâjâ èssèna Jokotolè ghumantong kaèhlasan tor kaparduliyanna sadhâjâ para maos sareng para ghumatè pangangghit tor panolès.

Mèla èpon *Redaksi* nyo'on kaparduliyâna sadhâjâ para pangangghit nyopprè so'è abit serratan/angghidhân so'è ma'akor sareng jhâman tor bisa mènangka *filter* nyopprè lalampan bhudhâjâ Madhurâ tepteppa akor sareng bâbâtek èpon rèng Madhurâ, èngghi panèka: “Islam, abhâsa Madhurâ dâlem kalowarga, tor marduli ka alam sakobheng”. Ampon bânnya' kamajuwâna Jokotolè dâri taon ka taon bherkat maso'an sareng *kritik* sè nojjhu kasaèyan sareng kasamporna'an.

Mongghu dâ' *Tim Editor* bâdâ sèttong kamoskèlan sè ghi' ta' èlang, èngghi panèka parkara Èjhâ'ân Bhâsa Madhurâ. Namong Majallah Jokotolè pagghun aghuna'aghi èjhâ'ân sè èrajhut neng Taon 2011 è Songennep sareng *Tim* sè èseppowè sareng *Balai Bahasa Jatim*. Insyaallah hal sè kadhi panèka bisa'a ètarèma sareng sadhâjâ pangangghit sabâb pajhât bâdâ èpon *Balai Bahasa* panèka mènangka bhuktè *kehadiran Pemerintah* è dâlem mèyara bhâsa dâera, akadhi bhâsa Madhurâ panèka.

Mator sakalangkong dâ' para trètân sè ampon noro'aghi apo-campo majhurbhu Jokotolè, hososèpon dâ' salèrana Syaf Anton W.R. sè langkong addhreng marèngè somangat jhughân ta' bu-ambu maènga' sadhâjâ ngangodâdhân sopajâ'â nyerrat/ngèrêm tolêsan jhughân trètân Lukman Hakim AG menangka wartawan JPRM sè langkong pardhuli dâ' ka bâdâna Majallah Jokotolè. Neng Eccabhân sè samangkèn jhughân kèngèng 'Karikatur' angghidhâna trètân Harkoni Madura. Namong panyo'on *Redaksi* nyopprè ajunan sajân ghretghet ka kamadhurâ'anna, saèna ma'akor serradhân sareng èjhâ'ân sè ampon èpakalowar sareng Balai Bahasa Jhâbâ Tâmor taon 2011 Sè ampon kaopèn neng *komputer*, nyopprè serratan ajunan jhughân bisa masamporna ngopènè tor majhurbhu bhâsa Madhurâ. Jhughân parlambhâng èyakorraghi sareng pangaonèngan bhâsa sè èbhudhâjâ'aghi bâkto samangkèn.

Redaksi

Resensi Salèra Pokeddhân Carpan Jâr-Kalènjâr

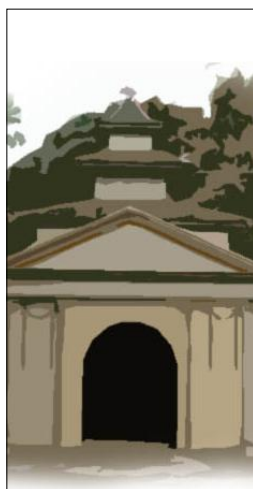
02

Rèng Binè'
dâlem
Kepkeppan
Jhâman
(Indina Zulfa
Ilahi)

05

Katowa Ikama
Muhammad
Rawi: Ajhimat
Dhâbuna Èbhu
(Lukman
Hakim AG)

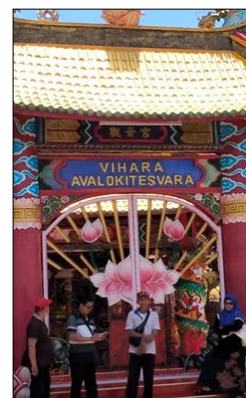
09

Carèta Naghârâ
Songennep
(Tadjul Arifien R)

31

Komantan Carok
(Harkoni Madura)

35

• Vihara
Avalokitesvara
(Kwan Im Kiong)
Mekkasân
(Jufriadi
Dhu'remmek)

Pokeddhân

- Kanyalèndhâ'ânnepon Korsè
Pangantan Madhurâ (Mien Ahmad
Rifai) 13
- Tari Dhânggâ' Mèngangka Sala
Sèttong Bhuḍḍhâjâ Madhurâ
(Zainollah) 15
- Adigâng Adigung Adiguna
(Harwiyanto) 19
- Ngajhi Abâ' kalabân Bârnana
Tembhâng Macopat (Fendi Febri
Purnama) 22

Carpan

- Arasop Sukma (Mahwi Air Tawar)
..... 23
- Lalakè' Sè Tako' ka Ginco (Khalil
Satta Èlman) 28

Lakon

- Calorèt Ojhân (Khalil Satta Èlman).. 34

Jâr-Kalènjâr bân Bhuḍḍhâjâ Madhurâ

- Wisata Lon Malang Nojjhu
Internasional (Zian Sagara) 37

Lalampa'an

- Ghâtè Mertè Bhâsa (Mudhar CH) 39
- Tarèkana Balai Bahasa Provinsi Jawa
Timur Ka'angghuy Madhura (Dwi Laily S)
..... 41

Puisi

- Parampa Lalampana (Abdul Gani) 44
- Kalompa'an Setan (Hasmidi) 44
- Madhurâ dâlem Satèngkes Cator
(Harkoni) 44
- Ghutao (Sonny Budi Harto)..... 44

Saè Èber

- Jhâjhân Bâ'-dâbâ' (Mat Toyu) 45

Kandhâ

- Ka' Avan: "Lèbur Ngajhâr Sastra Lèbât
Dhungngèng" (Dwi laily Sukmawati) 48

Karikatur (Carèta Madhurâ):

- Harkoni Madura 51

Rèng Binè'

dâlem Kepkeppan Jhâman

Ombhul buku : Parabân Tuah

Sè nyerrat : Elok Teja Suminar

Sè materbi' : Penerbit Basabasi

Taon terbi' : Maret 2021

Tebbel buku : vi + 122 hlm; 12 x 19 cm

No. ISBN : 978-623-305-201-6

Sè ambedqdhâr : Indina Zulfa Ilahi

Karya sastra amanca bârna ropaepon. Bâdâ sastra sè èserrât mênangka bur-leburân (*hiburan*) mongghu para maos. Bâdâ sè èserrât ka'angghuy ngèket sajârâ sopajâ dhâddhi pangaonèngan tor pangajhârân. Misalèpon, lébât novel-novel angghidhân Pramoedya Ananta Toer, paramaos bhâkal onèng akadhi ponapa *representasi* sosial bhudhâjâ nèng jhâman kolonial. Nangèng segghut jhughân karya sastra aropa'aghi tokèlan dâri kabâd'ân (*realitas*) dâlem kaoqi'ân rên-saarèn, sè è dâlemèpon tasessel kritik otabâ pamangghi mongghu têngka ghulina maghârsarè, aghânqhu' paèmodhân, tor aghuthèk pangghâliyân. Akadhi sè

èdhâbuaghi WS Rendra, sala sèttonga sastrawan Indonesia, jhâ' sastra sareng kasenian ka'dinto saèstona kodhu aghânḍhu artè sè kèngèng èpondhut sareng para maos, kèngèng èpetthek dhâddhi pangajhârân tor kaca kebbhâng.

Sarojhu' sareng dhâdhâbu ka'dissa', bâḍâ sèttong pangangghit binè' sè addhrens ngopènè tor ngajhum carèta-carèta kaoḍi'an, sè meddhâl tor tombu ḍâlam maghârsarè. Elok Teja Suminar asmaèpon. Pangangghit binè' sè bhâbbhâr è Kabupatèn Bhângkalan 14 Juli 1983, nyongkap *realitas* sè ngoko kowat ḍâlem kaoḍi'ân rêng Madhurâ ḍâlem satengkes carèta pandâ' aombhul **Parabân Tuah**. Buku ka'dinto aèssè 11 carpan sè sabâgiânèpon perna terbi' è media. Ḍuwâ' carpan èserrât sa'amponna neptep è Bhângkalan, dhinèng 9 (sanga') carpan sè laèn èserrât nalèka salèrana ghi' bâḍâ è Lampung. Sabâb dhujân maos buku-buku sastra ngabidhi dhimèn, pas aghuthèk pangaterroèpon ka'angghuy nyerrât jhughân.

Parabân Tuah èpondhut ḍâri sala sèttong carpan sè aombhul samè. Nyarèta'aghi Didin, rêng binè' sè ta' ghellem akabin sanajjân omor ampon nyambhâdhâni. Sabbhân bâkto, sè èbhu ta' bu-ambu maènga' sopajâ dhuli nyarè bhâkal. Dhinèng Didin marḍuli'i. Konflik sajân atambâ nalèka alè'na Didin nyo'on èdhi ka'angghuy jhujhuk akalowarga. Mètorot tradisi, ana' sè ḍâ'-ngoḍâ'ân ta' kèngèng adhâllui kabin. Manabi adhâllui, rajâ parsèko mongghu sè towa'an, akadhi malarat nemmo jhudhu otabâ ta' paju lakè. Bilâ ampon malarat nemmo jhudhu, dhinèng abâ' sajân ètabâng omor, pas metto jhâjhuluk parabân towa ḍâri bhâlâ tangghâ. Dhâddhi, rêng binè' ka'dinto aromasa bâng-tatabâng sareng angghâna omor sè nyambhâdhâni (*ideal*) ka'angghuy akalowarga. Pramèla ḍâri ka'dinto, lajhu bânnya' rêng seppo sè kabhuru

aghâḍhuwâna manto. Torkaḍhâng bâḍâ na'-kana' sè ampon èpacangngaghi ngabidhi ghi' bâu kencor.

Sè dhâddhi ka ta' sonḍhughân èngghi ka'dinto rêng binè' segghut dhâddhi parbhânḍhingan sareng bhârâng sè ta' kennèng èḍhâ'âr otabâ ta' kèngèng èghuna'aghi polè sabâb ampon talèbât ḍâri bâkto sè ètantowaghi (*kadaluwarsa*), manabi ta' ghellem akabin. Pramèla bâḍâ jhâjhuluk parabân towa, parabân sè ampon talèbât omor ngalampa'aghi kabin. Bâḍâ pamangghi jhâ' rêng binè' ka'dinto angghâna omor 25 ka 30. Bâḍâ jhughân pamangghi sè laèn, rêng bine' kodhu akalowarga sabelluna omor 25. Lebbi ḍâri ka'dissa' pas èangghâp parabân towa. Nalèka ta' dhuli paju lakè, rêng binè' ghelle' lajhu dhâddhi caca sè amacem mongghu rêng laèn. Bhidhâ sareng rêng lakè'. Sanajjân bânnya' jhughân rêng lakè' sè ta' dhuli abinè, nangèng rang-rang bâḍâ jhâjhuluk “lancèng towa”. Hal ka'dinto mènangka *konstruksi sosial* sè malarat ka'angghuy èobâ.

Carpan Parabân Tuah mènangka parlambhâng serrona pangangghit tor bâgiyân ḍâri *ekspresi* ka ta'cocoghân mongghu tradisi sè ghi' kapra è maghârsarè Madhurâ nangèng ampon ta' akor kalabân jhâman mangkèn. Saèstona, ampon ta' kèngèng akarangkèng rêng binè' ḍâlem bâtesan omor ka'angghuy akalowarga. Sabâb kalabân majhuna jhâman, ampon ta' kabitongan polè rêng binè' sè lebbi senneng nerrosaghi nyarè èlmo kantos ka sakola'an sè lebbi têngghi. Otabâ rêng binè' sè lebbi mèlè ka'angghuy acabbhur nèng *aktivitas sosial* sopajâ bisa aparèng manfa'at mongghu orèng laèn. Nangèng kaḍhâng sè aghânḍhu' bhangong tor *dilema*, nalèka karep ta' akor sareng pangghâliyânèpon orèng seppo. Dhinèng manabi alabân, èyangghâp ana' sè dhârâka.

Saterrosèpon, neng è carpan sè laèn, pangangghit ta' coma ngatoraghi *konflik personal*, nangèng jhughân aghuthèk peran *marginal* rèng binè' dâlem rèlasi kalowarga. Akadhi dâlem carpan aombhul **Orok**, **Mitun**, tor **Sarung Emmak**, sè ka'dimma rèng binè' ta' kèngèng aparèng pamangghi dâlem sabbhân-sabbhân kasempadhân otabâ parembhâghân. Rèng binè' ta' lebbi dâri sakaḍhâr aladhini lakè. Dhinèng dâlem kalowarga, lakè sè negghu' kobesa, sè kodhu ètoro' pamangghièpon, tor dhâddhi dhukana dâ' ka binè manabi ta' atoro' oca'.

Buku sè bhuru terbhi' neng taon 2021 ka'dinto jhughân èghenna'è kalabân tèma laèn, akadhi carpan sè aombhul **Bhubuen**, carètaèpon Zain sè burung ngabin Laila sabâb ka'aḍḍhângan parbhidhâ'ân *status sosial* sè akadhi langè' tor bhumè. Orèng seppoèpon Laila jhârâghân sè bânnya' dhunnya, dhinèng rèng seppoèpon Zain coma tokang. Sabâb talèbât tarèsna dâ' Laila, Zain mèyos dâ' Malaysia dhâddhi TKI, nyarè kasap sè langkong sèpa' sopajâ ngaollè èdhi ngabin Laila. Nangèng kopalang ta' kennèng alang. Bhubhâr dâri Malaysia, Zain mangghi'i Laila èpakabin sareng orèng laèn. Zain astabâ ongghu. Atèna ngello', akantha apoy dâlem sekkem.

Ta' coma carèta sedḍhi, bâḍâ jhughân carèta sè abek loco, èngghi ka'dinto carètaèpon Jhi Umar dâlem “**Panggil Aku Abah.**” Asabâb ampon ongghè ajjhi, Jhi Umar makon dâ' potra tor mantoèpon ka'angghuy ngolok Aba. Jhi Umar dhuka amarghâ manto sè dâri Jhâbâ lopot ta' nyebbhut Aba. Carèta ka'dinto mènangka parsemmon mongghu orèng sè tama' dâ' pangormadhânèpon rèng laèn. Sabâb apangrasa tèngghi, pas akarep jhâjhuluk sè akor sareng status otabâ pangkatèpon.

Dâri 11 (sabellâs) carèta, manabi ètalèktèghi polè, pangangghit kabânnya'an ngatorraghi parsoalan-parsoalanèpon rèng binè' è Madhurâ dâlem bhughellân tradisi. Angghidhân ka'dinto tantona sajân nambâi ghâlimpo'an sastra tolès sè ghumatè dâlem mèrtè kabhudhâjân tor *rèalitas sosial* neng Madhurâ. Napa polè, pangangghit bhâbbhâr è Madhurâ, sè lakar jhimet tor metmet apolong oḍi' sareng maghârsarè. Maka pantes manabi carèta-carèta dâlem buku ka'dinto èkarassa asareddhemman kamadhurâ'ânèpon.

Sanajjân bhâsa sè èghuna'aghi ghâmpang èmaos, ta' èmo' sarèng *diksi* sè jhâlimet, nangèng kowat è dâlem maoḍi' carèta kalabân majhâghâ èmosi neng sabbhân-sabbhân *narasi*. Salèrana jhughân segghut mongkasè carèta kalabân hal-hal sè ta' èkèra sabellunèpon (*plot twist*). *Plot twist* ka'dinto sèttong tèknik naratif sè lakar segghut èghuna'aghi dâlem serradhân. *Plot twist* èpèlè kaangghuy aparèng katakerjhâdhân mongghu para maos sè ampon nyekkennè pamangghi dhibi' ngabidhi carèta èkanthang. Saèngghâna aparèng kasempadhân dâ' para maos kaangghuy nafsèrè otabâ bhâk-nebbhâk dhibi'.

Mènangka panotor sè pongkasan, saèstona ombhul **Paraban Tuah** ka'dinto parlo èsamporna'aghi sakonè' kalabân èyakorraghi sareng èjhâ'ân sè langkong saè. Kakorangan ka'dissa' namong sakalerabhân. Sè langkong otama, buku ka'dinto terbi' kalabân pangarep sè nganyet, ngajhâk dâ' para maos kong-langkong rèng binè' dhibi', pasèra'a bisaos, ka'angghuy aghângsè pèkkèran sopajâ lebbi tajhâm tor kritis saèngghâna ta' ghâmpang noro' aros. Sabâb ta' sakabbhiyânna sè èlampa'aghi orèng laèn bisa èyakorraghi dâ' ka abâ dhibi'. Moghâ dhâddhi pangasokan mongghu para maos.

Katowa Ikama Muhammad Rawi

Ajhimat Dhâbuna Èbhu

Lukman Hakim AG

SALA sèttong pottra Madhurâ sè ghâḍhuwân pèngaro rajâ èngghi panèka Muhammad Rawi. Kalontha kalabân sambhâdhân Aba Rawi. Salèrana sè mabâḍa Forum Komunikasi Masyarakat Madura (FKMM).

Èpetthèk tor èsalèn ḍâri tolèsanna Bahrul Ulum è *Jawa Pos Radar Madura (JPRM)* eccabhân 24–25 Oktober 2020, Aba Rawi abhâbbhârâghi è Ḍusun Meraghung, Dhisa Sangghrâ Aghung, Kacamatan Socah, Bhângkalan, 12 Ḍèsèmber 1960. Nganthang asakola è SDN Sangghrâ Aghung. Tapè ta' kantos totok. È sakola'an ghânèka coma tello taon.

Ḍâri SD Sangghrâ Aghung ngallè ka SDN Jhâmbhu, Kacamatan Burnèh. È sakola'an panèka jhughân ta' kantos lulus. Ngallè polè ka SDN Parsèh, Kacamatan Socah. Bhuru è sakola'an kapèng tello' nèka Rawi kantos lulus kellas ennem. Rawi lè-ngallè sakola'an polana mangan bân lèbur atokar.

ASARENG PRESIDEN:
Salèrana Muhammad Rawi nèng è pangghung nalèka aresmiyâghi gratissa Ghâlâḍhâk Suramadu.
(Jawa Pos Radar Madura)

Sa'amponna lulus SD, Rawi ta' terros ka SMP. Sabâppèpon rèng seppo òuwâ'na ta' ngaghungè bhânḍhâ ka'angghuy masakola polè. Napapolè bâkto ghânèka Rawi ampon jâtèm. Sabâb rèng seppo lakè'na ampon sèdhâ. Dhâddhi Rawi oḍi' asareng èbhuna.

Nangèng, maskè ghun lulusan SD, Rawi ta' matè obhur. Parjhâlanan oḍi' sè saongghuna èmolaè. Sakalowarra asakola SD, Rawinojjhu ka Jâkarta. Ḍâri sakèng ta' ngaghungè obâng, bâkto ghânèka ajhuwâl ajâm ka'angghuy ongkos.

Ajâm tello'an èjhuwâl paju Rp1.200,00.

Obâng ghânèka sè èbhâkta ka'angghuy ongkossa nompa' seppur nojjhu Jâkarta. È Kottha Jâkarta ghânèka Rawi nojjhu ḍâ' compo'na tarètanna. Kalerressan tarètanna asareng rajina ajhuwâlân. È kennengngan ghânèka Rawi ato-bhânto ajhuwâlân jhuko'.

Sa'amponna ghânèka Rawi nyambhâdhânè pangghâbâyân dâddhi tokang bhungkarra eppak kajusè biyâsa èbuwâ' mobil. Opana coma 300 ropèya. Sambu ngoli ghânèka Rawi pol-makompol pako sè cekka' ka kaju sè èbukka'. Bilâ pon bânnya' ètèmbhâng otabâ èjhuwâl ka jhârâghânna bessè towa.

Rawi ngaghèḡ ḡhâbuna èbhuna. Èpadhâddhi jhimat ḡâlem parjhâlanan oḍ'na. Èbhuna toman aḡhabu, "Mon alako pajhujhur bân kodhu ngabdhi ka jhârâghân." Pessen ghânèka sè terros èkaènga'è è ka'ḡimma'a bisaos. Mèlana, maskè ghun dhâddhi tokang bhungkarra eppak kaju, Rawi ghumatè ka

jhârâghân.

Sa'amponna pan-saponapan bulân Rawi èdhikanè jhârâghânna. Ropana jhârâghân parcajâ ka pola têngkana Rawi. Ḍâri ghâḡiyâ Rawi èpasraè ka'angghuy ajâḡâ pottrana jhârâghân. Saterrossèpon karparcajâ ka'angghuy ngembhânèpakon èbâḡiyân jhuwâl belli.

Ta' abit polè Rawi ngallè ka Bânḡung, Jhâbâ Bârâ'. È kennengngan anyarra panèka Rawi ajhuwâlân satè. Tapè ta' abit jhughân. Abâli polè ka

Jâkarta polana sè ajhuwâlân sate ta' patè ghârus. È Jâkarta akompol sareng bâllu' kancana sè paḡâ ḡâri Madhurâ. Sadhâjâna paḡâ ta' ghâḡhuwân pangghâbâyân otaba lako.

Sa'amponna ghânèka Rawi dhâddhi tokang parkir gèrèja è Pulomas, Jâkarta Tèmor. Bhuru alako sa'are laju ètangkep tentara polana parkir ta' rasmi. Bâkto jâma'a kalowar ḡâri gereja, tentara ḡâteng. Rawi bân kancana sè kabâllu ètangkep. Ḍâri ghâḡiyâ pas èkèbâ ka Makoḡim Jatinegara. Rawi bân ca-kancana ètahan tello arè.

Sa'amponna kalowar, Rawi abâli ka dhâlemma kaka'na. Abhânto ajhuwâlân jhuko' polè. Sa'amponna onèng èlmona, Rawi nyo'on èdhi ka'angghuy ajhâjhuwâlân dhibi'. Nangèng, sa'amponna rammè Rawi segghut èkaèrè dhâghâng jhuko' sè laèn polana ghârus. Ta' abit ḡâri ghânèka ollè cobhâân. Pasar sè èkennengngè ajhuwâlân ègusur sareng pamarènta.

Ḍâri ajhuwâlân jhuko', Rawi abâli dhâddhi

**Bâkto dhâddhi
tokang parkir
è kampus
ghânèka
bânnya'
mahasiswa
sèmatoro'
buku. Buku-
buku ghânèka
sè èmaos
kantos tammat
sambi ajâḡâ
parkiran.**

tokang parkir è Univèrsitas Jayabaya. Dâlem sataon pon bisa ngowasaè parkiran kampus sè bâdâè Jâkarta Tèmor ghânèka. Bâkto dhâddhi tokang parkir è kampus ghânèka bânnnya' mahasiswa sèmatoro' buku. Buku-buku ghânèka sè èmaos kantos tammat sambu ajâgâ parkiran. Salaèn maos, Rawi lèbur adiskusi sareng mahasiswa. Dâri ghânèka Rawi sè ghun lulus SD èlmona tambânyenna.

Bhâjjhrâ dhâddhi tokang parkir, Rawi mabângal ngonjhang rèng ajhuwâl bâkso, mi ghuring, soto, bân laènna ka'angghuy ajhuwâlân. Rèng-orèng sè èyajhâk ta' lajhu ghellem polana yâkin ta' èbâghi sareng pamarènta. Tapè Rawi ta' nyorot. Salèrana ajâmin bisa ajhuwâlân. Akhèrra bisa maḍâteng 450 orèng ka'angghuy ajhuwâlân.

Abit tambâ abit sajân rammè. Bâdâ pangara pamarènta bhâkal notop kennengnganna rèng ajhâjhuwâlân ghânèka polana ta' ollèèdhi. Rawi abhâlangajâ nyarè cara sopajâ ta' ètotop. Rawi ngajhâk mahasiswa ngurus èdhi otabâ izin. Saminggu dâri ghânèka sorat èdhi dâri pamarènta pon kalowar. Rèng ajhuwâlân dhâddhi tennang. Ta' tako' ètotop sareng pamarènta.

Rawi senneng. Pangasèlan atambâ bânnnya'. Salaèn dâri parkir kampus, Rawi bisa makompol obâng Rp 1.500.000,- sabbhân arè dâri rèng-orèng sè ajhâjhuwâlân ghânèka. Tambâ abit Rawi ngajhâk tokang bhurung ka'angghuy maddhek rung-bârungan mongghu rèng ajhâjhuwâlân.

Pèssèna Rawi sajân bânnnya'. Tapè pangghâliyânna ta' nyaman. Abâ'na ta' tennang. Salèrana apangrasa jhâ' bânnnya' pèssèna, tapè loppa ka ibadâna polana èmo' sareng urusan dhunnya.

Rawi molaè ollè cobhâ'ân. Paḍhâ'ârânna ta' saè. Nalèka èparèksa ropana aèssè bhutol ḍâḍuwâ'.

SÈPA': Muhammad Rawi adhâ-kandhâ sareng wartawan JPRM Bahrul Ulum. (Jawa Pos Radar Madura)

Sareng sala sètong habib èparèngè aèng. Jhughân èpakon maos Ayat Kursi 1.000 kalè sabbhân malem kantos sobbu. Sa'amponna saminggu panyakè'na èlang. Paḍhâ'ârânna saè polè.

Akhèrra Rawi apangrasa jhâ' sabbhân mola jhâu dâri Pangèran. Abâ'na apangrasa rajâ dhusa. Mèlana sadhâjâ ḍi'-andî'na ollèna alako dâri taon 1980 kantos 1985 èparèngaghi ka orèng.

È laèn bâkto sa'amponna ghânèka, Rawi èpèntaè tolong dhâghângnga kaju tor bessè towa polana kennengnganna ègusura pamarènta. Sabâb, rèng-orèng ghânèka jhât ta' ollè èdhi. Rèng-orèng mènta tolong polana ngèra Rawi neka mahasiswa.

Sabellunna ghânèka 15 orèng ampon ngurus.

Tapè ta' bisa. Akhèrra Rawi sè toron. Nembulân ngurus izin otabâ èdhina pamarènta ta' bisa. Sabâb, kennengnganna pajhât maso' *zona hijau*.

Rawi ta' matè sombu. Salèrana palèman ka Madhurâ. Nyabis ka èbhuna è Bhângkalan. Èbhuna aḍâbu tor marèngè mal-amalan ḍâ' pottrana. Rawi èpakon maos Sorat Yasin 41 kalè sabbhân malem kantos sobbu. Amalan ghânèka èkalako.

Sa'amponna abâli ka Jâkarta, Rawi apangghi wali kota è tanèyan kantorra. Tapè ghun sakejjhâ'. Sabâb, wali kota bâḍâ rapat sareng gubernur. Ta' èka-sangka, gubernur makon ḍâ' wali kota ka'angghuy mangghi'i tor abhânto Rawi. Ta' abit polè kalowar sorat izin. Kennengngan bèssè towa tor kaju èpaddhek. Ḍâri ghânèka Rawi sajân kalonta. Ḍâri ghânèka jhughân salèrana èkaparcejâi sareng rèng-orèng Madhurâ è Jâkarta.

Taon 1986 Aba Rawi mabâḍâ Forum Komunikasi Masyarakat Madura (FKMM). FKMM èpajhâghâ sa'amponna nemtaon Rawi ngatowaè tokang parkir, PKL, tor ngatowaè jhârâghân bhârâng bekkas. Ḍâri taon 1979 kantos 1985.

Sa'amponna ghânèka Rawi mabâḍâ kerrabhân sapè è Jâkarta. Bâkto ghânèka èrabuwi *duta besar* 18 naghârâ. Ḍâri kerrabhân ghânèka Rawi bânniya' onèng tor kennal ka pangrajâ.

Taon 2000 dhâddhi katowa tim promosi PON kapèng 15 Jhâbâ Tèmor. Taon 2000–2005 Muhammad Rawi dhâddhi katowana Karang Taruna Indonèsia. Taon 2005 dhâddhi katowa Palang Merah Indonèsia (PMI) ḌKI Jâkarta.

Molaè taon 2010 dhâddhi katowa umum

Ikatan Keluarga Madura (Ikama). Sabellunna Rawi dhâddhi bâkkèl katowa. Samangkèn Ikama anḍi' yayasan panḍhiḍhighân. È yayasan panèka baḍâ sakola'an SMP tor SMK. È yayasan panèka jhughân bâḍâ asrama santrè akadhi ponḍhuk pasantrèn. Santrèna ampon èbuwân. Salaèn ghânèka Rawi dhâddhi Ḍirèktur utama PT Putra Sumuragung.

È sèttong bâkto Aba Rawi apangghi Prèsidèn Joko Wiḍodo è dhâlemma Zannuba Ariffah Chafsoh otabâ Yènni Wahid è Jombang. Bâkto ghânèka Rawi nyo'on sopajâ prèsidèn magratis tol Suramaḍu sambu ngatorèḍokumèn kajian Univèrsitas Trunojoyo Madura (UTM).

Sabto, 27 Oktober 2018 prèsidèn magratis Ghâlâḍhâk Suramaḍu sè macampo Polo Madhurâ sareng Polo Jhâbâ kasebbhut. Arè ghânèka Aba Rawi èyajhâk ka attas pangghung ka'angghuy akanḍhâ sareng prèsidèn. Pessenna prèsidèn, sa'amponna Suramaḍu gratis, jhâ' sampè' rèng Madhurâ ngallè ka Sorbhâjhâ.

Aba Rawi ngaghungè tana lèbar è seddhi'na jhâlân Suramaḍu. È tana ghânèka bhâkal èpaddhek hotèl. Kalabân cara ghânèka Rawi ngarep orèng sè ajâr-kalènjâr ka Madhurâ ta' ngènèpè Sorbhâjhâ. Salaèn ghânèka bisa malako orèng bânniya'.

Maghâsarè Dhisa Jhukong, Kacamatan Labâng, Bhângkalan, ghânèka jhughân awakapaghi ḍuhèktar tana ka'angghuy maddhek kampus Al-Haramain, Mekka. Kampus ghânèka laèn arè bisa èghuna'aghi pottra-pottrè Madhurâ sè ta' anḍi' ka'angghuy nyarè èlmo. (*)

LUKMAN HAKIMAG.

Wartawan Jawa Pos Radar Madura

CARÈTA NAGHÂRÂ SONGENNEP

Tadjul Arifien R

Arya Adikara Wiraraja sè ngadhegghâghi Naghârâ Songennep kantos samangkèn ampon aomor pètongngatos saèket ðuwâ' taon, sè kalonta kaaghungan kamampowan pènonjhul èdâlemmanna ngator naghârâ bân tarèka perrang. Salaèn ðâri ka'ðinto salèrana kaaghungan panarabângan tarèka tor têngkasè kaalok è jhâmanna. Jhughân Arya Wiraraja ka'ðinto mènangka panongghul otama è bâkto ngadhegghâghi karajhâân Majhâpaèt kantos ngalampa'aghi jhâman sè palèng samporna èngghi panèka mampo aghimpo' tor manyètong polo-polo sa Nusantara kantos mancanaghârâ, è dâlem pamarènta'anna Prabu Hayam Wuruk sareng Papatèpon Gâjhâ Madhâ.

Sè ka'ðimma sabellunna lakar ampon

èrengghâ tor èkakareb kalabân Rato Aghung Singasari Prabu Kartanaghârâ. Pangarep Rato Agung Singasari ka'ðinto kantos para' nyamporna'aghiya, jhâ' sènga ta' nemmo aral kalabân dâtengnga lâ-bhâlâ panjurit Cèna dâ' ka polo Jhâbâ. Asambhung polè kalabân dâtengnga panjurit Gelang-gelang sè ngalorok Singasari è bâkto para panjurit perrangnga bâdâ è tana sabbhrâng.

Arya Adikara Wiraraja mènangka parbirâ otama sè ponjhul è dâlem ngadhegghâ naghârâ aghung Majhâpaèt, sè aropa'aghi satrèya pènonjhul tor kaaghungan pangghâliyan sè ka'alok. Pamangghina cokop lowas akadhi lowassa saghârâ, kantos sabbhân-sabbhân tèndhâk pangghâliyâna ta' onèng lèngsèr ðâri kanyataan sè èlampaaghi. È dâlem ngator naghârâ bân tarèka perrangbânnya'

orèng sè tacengnga' tor ngalem, langkong-langkong dâri para ahli sajârâ. Bhân-sabbhân pola têngkana è bâkto ngator tarêka naghâra tađâ' orèng sè bisa nyangka tor ngaonèngedâ' ka kareb tor sajjhâna, kantos manabi orèng sè ta' ngartè èsangka dhârâka dâ' ka parèntana Ratona. Saèstona salèrana tađâ' laèn namong ngalampa'aghi tarêka sè saè tor nyamporna'aghi. Lakar èbâkto jhâman ka'dinto talèbât nyangsara mangghi'i orèng sè ponjhul pangghâliyâna, ponapa polè para satrona aromasa ta' kèra bisa ngongghuli dâ' ka kajunèlan salèrana. Pramèla dâri ka'dinto para satrona apangangghep jhâ' Arya Adikara Wiraraja mènangka dhukon sè pentèr bân bisa nyèlap tor dhârâka dâ' naghârâ bân ratona.

Bilâ nèngalè dâri tarèkana è bâkto dhâddhi pènongghul ngadhegghâ naghârâ aghung Majhâpaèt, tantona manabi salèrana akareb mastèmampô arebbhu' kakobâsa'an Majhâpaèt dâri astana Radhin Wijaya Prabu Kartawardana. Amarghâ èbâkto ka'dinto Arya Adikara Wiraraja kaaghungan kakobâsa'an sè mampô tor bisa aghimpo', makompol ngator tarêka lâ-bhâlâ panjurit è Polo Madhurâ, serrèna salèrana ta' kaaghungan kareb sè jhubâ', dhâddhi ghi' apangangghep jhâ' salèrana ghi' pagghun kabulâ. Tor ghi' pagghun ngangghèp lora dâ' salèrana Radhin Wijaya Prabu Kartawardana sè lakar pantes ngobâsanè tana Jhâbâ, amarghâ salèrana lakar teđdâ' toronna Rato Agung pènongghul dâri Singasari.

Adipati Songennep ka'dinto cokop longèt èdâlemmanna abirjhi' parkara sè pantes tor sè ta' pantes, ta' akadhi ca-kancana sè laèn sè ghun ngala' ghâmpangnga tor ta' bisa ngèra ontong rogina. Salèrana pagghun sèghek ngadhebbhi pangapos dâri ca-kancana sè lako ngajhâk sopajâ arebbhu' kakobâsa'an è tana Jhâbâ, tarêka sè kadhi ka'dinto ta' toman ngaton è ngen-angenna. Salèrana ghun coma

mèsem bilâ bâdâ kancana ngajhâk sè korang pantes, ta' nyaot mèra tor ta' nyaot bhiru. Pangghâliyâna cokop samporna kalabân sadhâjâ paparèng dâri lorana, sarta ghun coma nyokoppaghi kabâdâ'ân sèèlampa'aghi èdâlem pangabhâktèna dâ' rato bân naghârâna.

Salaèn Arya Wiraraja, bânnya' para katoronanna sè jhumenneng Adipati è Songennep, jhughân kaalok tor kalonta, akadhi **Panembâ'ân Joharsari** è Tanjhung Sarongghi, **Radhin Piturut Panembâ'ân Mandârâgâ** Kèlès Ambhunten, **Panembâ'ân Wirakramaè** polo Pođây, kantos dâ' **Jokotole Radhin Arjâ Kujopano**le otabâ sè kasambât **Pangeran Saccadiningrat sè kapèng II**, sè longèt abhâdhi kerrès, ta' kèrès è dâlem lorok, kaaghungan jhârân sembrani sè Mèghâremmeng tor kantos mampô makabun tor malarès Dhempo Abâng dâri naghârâ sabbhrâng.

Pangèran Lor sareng **Pangèran Wètan** Rato kembhâr sè ponjhul bâjâ-èpon **Radhin Patah** otabâ **Soltan Alam Akbar al Fatah** mènangka Rato Agung Demak Bintoro, salèrana kantos mampô maancor tor makabun tantara Bhâli, sè ngalorok dâ' naghârâ Songennep. Gul-agul perrang-èpon naghârâ Bhâli akadhi Papatè Kebuwaju, Gustè Jalantik, Gustè Pameccut. Gustè Jumènna sadhâjâ sè kabun kantos aobbhâr è Kampong Bilâ'ân Karang Panasana Dhisana Kaongan, pas karana lâ-bhâlâna buru ka lao', tapapas è pèngghir sèrèng, pas ènyamaè Dhisana Pèngghirpapas, kabâdâ'anna ana' bârâna' kantos saat samangkèn.

Jhughân Songennep onèng èparènta sareng **Pangeran Angghadipa** tarètan sapopona Sultan Agung Rato Aghung Mataram Islam, bâkto jhâman ka'dinto salèrana mađâtèng sèttong bhujhângghâ sè asma Anggasuta sè nyèpta rarengghân abhâdhi bujâ dâri aèng tasè' sè kantos dhâddhi pangorèbhâna orèng Pèngghir Papas sareng Karanganyar kantos samangkèn. Nalèkana Pangèran Angghadipa

marènta, aparèng sangkolan dâ' Songennep èngghi panèka masèghit laju neng Kapanjhin èbhângon taon 1634 masèhi sè ghi' pagghun sodhek tor sèghek. Dhinèng astana bhujhângghâ Anggasuta sè nyèpta bujâ èsebbhut otaba rè nyamarè bhuju' jhuwâng bâdâ è Dhisa Dhâddhâ' kantos mangkèn pagghun èromat èrokat kalabân upacara nyadhâr sè sabbhân taon èlampa'aghi.

Manabi nèngalè bâdâna Naghârâ Songennep samangkèn ampon aropa'aghi sèttong kottha Kabupatèn kantos aomor pèttongatos saèket ðuwâ' taon, sajjheggâ bâdâna Arya Adikara Wiraraja sè ngabidhi jhumenneng nalèkana narèma kakancèngan dâri Rato Agung Singasari Prabu Kartanaghârâ. Kabupatèn Songennep ngadhek sodhek parjhughâ kantos sa'at samangkèn èparènta sareng para Adipati ban Bupati tor Kanjeng kantos saèket orèng sè negghu' pamarèntaan dâri Arya Adikara Wiraraja kantos Ahmad Fauzi. Prandhinèng para Kanjeng ka'ðinto dâri acem-macem satrèya pènonngghul sè pamangghi tor pangghâliyânna ta' paðâ. Tapè kabâdâ'ân Songennep ghi' pagghun taremtè tor rajjhâ samporna salanjhângnga jhâman. Ta' akadhi karajhâ'ân Mataram Islam sè bisa èpecca ðuwâ' kalabân Bâlândhâ neng è bâdâna parembhâghân Giyanti kantos dhâddhi naghârâ Ngajug Jâkarta bân Sorakarta.

È bâkto paperrangan Pangèran Taronajhâjâ, Songennep bâdâ è dâlem parèntana kanjeng **Tamengghung Judhânaghârâ**, bânnya' abhânto bhâlâ panjurit ka'angghuy merrangè panjhâjhâ Bâlândhâ è tana Jhâbâ. Jhughân onèng èparènta sareng **Radhin Ahmad Pangèran Cakranagara** pèng tello' sè kasambhât **Pangeran Jhimat** sè pamarènta'anna kantos ngobâsanè polo Madhurâ sareng pèngghir sèrèng dâjâ bun tèmor Jhâbâ Tèmor.

Prandhinèng para Kanjeng sè ngastanè

pamarènta'an è Songennep kasebbhut bâdâ sala sèttong Rato binè' èngghi panèka Radhin Aju Rasmana Tèrtanaghârâ sè pamarènta'anna pas èpaghântè dâ' rakana sè akaaghungan asma Bhindhara Saot ajhâjhuluk Radhin Tamengghung Tèrtanaghârâ, marènta è taon 1750 kantos 1762. Apotra Radhin Asiruddin Atmajhânaghârâ, Panembâ'ân Natakusuma pèng sèttong sè kasambhât Panembâ'ân Somala amarghâ salèrana kantos adhingghâl dhunnya kabâdâ'ân Somala otabâ samporna. Salèrana kalonta rato sè longèt tor bâllina Allah. Sala sèttong bâjâna Bhindârâ Saod sè kaaghungan asma Soltan Abdurrahman ajhâjhuluk Pangèran Tirtadinigrat Panemba'an Nataningrat Soltan Natakusuma pèng ðuwâ'sè marènta langkong 43 taon, dâri taon 1811 kantos 1854. Salèrana kacarèta mènangka pangrajâ ponjhul sè akaaghungan kajunèlan sè ongghul, kantos bânnya' narèma bintang jhâsa dâri karajhâ'ân Aghung Naghârâ Eropa tor Asia Bârâ', amarghâ dâri asèl longèt pangaonènganna sè pènonjhul ka'ðinto bânnya' ollè ghânjhârân sèyantarana èngghi panèka:

- ❖ Jhâsa Letter Conðige dâri Thomas Stomford Raffles—dâri Karajâ'ân Inggris, (akadhi Doktor Honoris Causa, è jhâman mangkèn)
- ❖ Pangkat General Mayor, dâri pamarènta Recomba Bâlândhâ,
- ❖ Bintang Comandeur der Order vander Nederlandshe Leeuw, dâri Gubernur General van Der Capellen, sarta tanðhâ jhâsa sè laèn dâri Naghârâ laènna.

Saterrosèpon pamarènta'an Songennep sè èparènta sareng pèttong toron, toronanna Kyaè Abdullah BâtoAmpar Lu'-ghulu' kantos Radhin **Tamengghung Arjâ Prabuwinoto** è taon 1928, pas èparènta sareng **Tamengghung Samadikun** kantos dâ' jhâman kamardhikaan. Dâri taon 1269 jhâmanna

Arya Adikara Wiraraja, Songennep èparènta sareng pan-saponapan Adipati, Bupati Kanjeng dâri pan-saponapan macemma bârna dhârâjhât tor pangkat, salaèn dâri panjurit perrang, kasatrèya, jhughân bâdâ sè dâri olama panep tep panatagama akadhi Bhindhârâ Saod, Panembhâ'ân Somala, Kyaè Ahyâk Sosrosugondo, Kyaè Abdullah Mangonsiswo, Kyaè Ajji Ramdlân Siraj, Kyaè Ajji Busyro Karim.

Salaèn dâri ka'dinto è bâkto jhâman sabellun tor samarèna kamardhikaan para pottra dâri Songennep bânnya' sè noro' aperrang abhillâi Naghârâ, è Songennep, Madhurâ, tana Jhâbâ bân saantèro kennengngan neng è naghârâ Rapublik Indonesia. Akadhi paperrangan neng tangghâl 10 Nopember è Sorabhâjâ, panjurit otabâ sarâdâdu sè dâri Songennep sè ètemmo dâlem tolèsan sajârâ parjhuwângan kantos pa' polo bâllu' orèng.

Saèstona dhâddhiyâ pangareb dâri para seppo èSongennep, bilâ bâdâ sala sèttong para pottra dâri Songennep dhâddhi orèng apangkat, saè sè bâdâ è Songennep sanarè è lowar Songennep, nyopprè bisa'a noladhânè pola têngka bangaseppona rèng Songennep, èngghi panèka Adipati Arya Adikara Wiraraja satoronna. Sanaos ampon dhâddhi pangrajâ sè aropa'aghi sèttong kabhunga'an ajjhâ' sampè' agheppa' dâdâ, tapè dhâddhiyâ conto taoladhân sè saè mongghu dâ' ka sana' bhârâjhâna langkong-langkong dâ' ka para anom tor ngangodâdhân è Songennep. Nyopprè dhâddhiyâ orèng sè moljâ sè bisa manyèttong tor aghâmpo' sana' bhârâjhâ, ca-kanca tor bhângsana sopajâ pagghun abhillâi naghârâ kalabân cara sè bisa èlampa'aghi. Abhillâi naghârâ saèngghâna jhâ' kantos bâdâ sala sèttong kennengngan otabâ tana sè bâdâ è saantèro Nusantara apèsâ dâri naghârâ Indonesia. Amarghâ naghârâ Indonesia panèka ghi'

lambâ' bisa mardhika kalabân ngorbânnaghi cap-cabbhâ dârâ tor èlangnga nyabâ sè ta' sakonè'.

Bâdâna carèta nagârâ Songennep ka'dinto kantos èparènta sareng pan-saponapan Kanjeng, nyopprè dhâddhiyâ kaca kebbhâng mongghu bhâdhân kaulâ sareng para ajunan sadhâjâ langkong-langkong dâ' para anom ngangodâdhân, materros tor matotok abhângon pambhângonan, majhekjhek tor masodhek kantos seghek, bâdâna tarèka rarengghân abhângon naghârâ tor aghimpo' bhângsa.

Carèta Nâgârâ Songennep ka'dinto nokel dâri kètabèpon :

- Kakawin Desawarnana Nagarakretaghama sè èyangghit Mpu Prapanca sèèserrat taon 1357 masèhi,
- Serrat Pararaton sè èyangghit tor masèhi èserrat taon 1670 masèhitor èserrat polè sareng RM Mangkoedimedja & Drs Hardjana,
- Bhabhad Songennep èyangghit Werdisastra sè èserrat taon 1914 masèhi,
- Tjarèta Naghara Songennep èyangghit Kartasoedirdja sè èserrat taon 1919 masèhi,
- S e d j a r a h M a d u r a d e n g a n hubungannya èyangghit Zainal Fattah sè èserrat taon 1951 masèhi,
- Sumenep Selajang Pandang èyangghit Drs. Abdurrahman sè èserrat taon 1971 masèhi.

sareng kètab èn-laènna.

Pangareb:

nyambi motor nempa' parao
ngala' po'lot bârnana mèra
manabi pamator bâdâ sè kalèro
sala lopot nyo'ona sapura

Mator sakalangkong

KANYALÈNDHÂ'ÂNNÈPON KORSÈ PANGANTAN MADHURÂ

Mien Ahmad Rifai

Ampon cè' rangrangnga èghârâssa'aghi sareng orèng Madhurâ samangkèna, jhâ' è dâlem ajhâlânaghi *upacara* adhât èpolona panèka possa' sareng simbul otabâ lambhâng sè noddhuwâghi kabâdâ'ân pasangan mapan sè dhep-adhebbhân tapè saèstona cè' ta' ghânghingnga. Ka'angghuy majhâu sèpaddhâ bhâbhâji' sè tako' ngèbâ *panas* bhârâng ka orèng towana è bingkèng arèna, èbâdâ'âghi salameddhân pèlèt kanḍung antara laèn nyopprè èlahèrraghiyâ na'-kana' sèt èngkaèpon bhâdhi *macellep* atèna bângatowana. Kèrèng *kerrèng* èkoca'aghi dâ' ka orèng tandhuk majâng sè cè' palangnga nasèbbhâ, polana bâdḍhâna jhuko' asèlla mèghâ' è tasè' kosong ta' aèssè. Kapalangan panèka pas èpadhâddhi tatengnger jhâ' rokat tasè' sè ampon èbâdâ'âghi sabelunna èyangghep ta' katarèma sareng sè Amorbhâ Jhâghât polana korang samporna sasajhiyâna sè èlarung ka tasè'. Sabhâligghâ jurusan *bâcca* bisa èkoca'aghi dâ' kennengnganna para ḍosèn sè paḍâ alako kalabân tarongghu, jijib, tartèb aḍisiplin tênggghi, sarta jhujhur ngator sadhâjâ bârâghâddh ârè-sa'arèna kantos ollè kaparcajâ'ân narèma projèk bânnya' ḍâri pan-saponapan instansi sampè' kèngèng kaontongan sè raja tor mabhâjjhrâ sadhâjâ pongghâbâ bân mahasiswana.

Panas-cellep, kerrèng-bâcca, sarta jhugâ sabâ kajâl-oḍi', tèndhâk kangan-kacèr, pangkat tênggghi-mandhâp, sapè jhubeng-merdhi, nasèb palang pojhur, korsè lakè-binè bân èn-laènna panèka aropa'aghi catheddhân lanjhang rantai pasangan kabâdâ'ân ta' ghânghing sè èghânḍhu'sarta èsaḍiyâ'âghi bhâsa Madhurâ mongghu aberri' tafsèr sarta ghâmbhârân kasoghiyâna bhuddhâjâna. Nangèng saèstona

bânnè pèra' ca'-oca'an bisaos sè ampon èhadirraghi, sabâb ka'angghuy kaparlowan panèka orèng Madhurâ ghâḍhuwân jhughâ objèk materi takaè' ka upacara adhât sè rassana taḍâ' ḍuwâ'èpon è saantèrona dhunnya.

Korsè pangantan Madhurâ—sè èsebbhut jhughân korsè lakè-binè, palèngghiyân raka-raji, otabâ kalèngghiyânnèpon Dhin Bâju-Dhin Tamenggung—pajhât talèbât bânnèyanna bhângonnèpon èbhânḍhing sè-korsè macem laènna. Sabâb lakar taḍâ' korsè ka'angghuy katoju'âna orèng kaḍuwâ'ân sè sanḍârânnèpon èsangajâ èbhâdhi cè' ta'paḍâna têngghina. Sanḍârân sè è pèngghir kangan èsaḍiyâ'âghi ka'angghuy orèng lalakè', ètengngèt èbhâdhi lebbi tênggghi èbhânḍingngaghi sareng sè è pèngghir kacèrra. Mèlana lakar cè' rangrangnga orèng sè lajhu kasokan angghâḍhuwi korsè pangantan sè cè' anèna bhuru. Pangghibâttèpon, korsè akadhi ghâpanèka ta' bhâkal bisa èponḍhut ḍâri toko mèbel è kaimma'a

bisaos, sabâb lakar bhuru èbhâdhi manabi ampon èpessen khusus sabelunnèpon. Lakar pantes ètanya'aghi ka'angghuy ponapa orèng ghâdhuwân korsè nyalèndha parana sè ropana kadhiyâ ampon sala ghâbâyâna ghellâ'? Bâdâ pangghâliyân sè nerrangngaghi jhâ' asal-muasallèpon korsè lakè-binè ghellâ'èbhâdhi orèng ropana ka'angghuy noddhuwâghi jhâ' lalakè'an arassa lebbi anđi' kakobâsa'an èbhândingngaghi sareng bâbinè'an.

Aponapa ma' para lalakè'an Madhurâ kona lajhu sampè' aromasa kala pangaro ka para bâbinè'anna? Kabâdâ'ân panèka saèstona takaè' sareng bhuddhâjâ adhât tanèyan lanjhang sè sampè'awwâl Perrang Dunnya II kappra èpangghi'i è Madhurâ. Manabi ètalèktèghi sajhârâ kadhâddhiyân ako-bengko è tanèyan lanjhang panèka biyâsana èpaddhek sareng pasangan lakè-binè sèbhuru ako-bengko è kennengngan anyar. Dâ'-adâ'na sè kađuwâ bhâdhi aghâbây roma tongghu è paddhu bâra' dâjâna tanana. Akadhi sè ampon èka'adhât, è adâ'âna roma tongghu sè ađdhep ka lao' ghellâ' pas èpaddhek dâporra. Dhinèng è pèngghir bârâ'na tanèyan lajhu èpabâdâ langghâr kennenganna asambhâjâng, katèdungganna na'-ana' lakè' dhibâsana, sarta ka'angghuy narèma moy-tamoy lalakè'an. Saamponna sabâtara taon sèako-bengko pasangan è roma tonggu ghellâ' tantona pas bhâkal ato-mantowa. Serrèna orèng Madhurâghi' dhimèna ropana negghu' adhât kabin matrilokal-uksoni lokal (manto lakè' aenneng è bengkona binèna sè noro' èbhuna), ana' binè' sarèyangnga lajhu èghâbâyâghi bengko anyar è tèmoranna roma tongghu, anak bine' nomer đuwa'na è ghir tèmoranna polè, bân mara sapanèka saterrossèpon. Dhinèng sadhâjâ ana' lalakè'na saamponna akabin pas noro' aenneng èbâbengkonna mattowana. Dhâddhi saongghuna sadhâjâ ko-bengko è sèttong tanèyan lanjhang panèka bisa èpađâ'âghi sareng sèttong *rumah gadang* orèng Minangkabau sè mar-kamarra ana' binè'na èbherri' ata' sampè' dhâddhi bengko bâng-sèbâng. Serrèna ghi' lambâ'na ropana sistèm matriarkat kappra èjhâlânnaghi è Madhurâ, dhâddhi para bâbine'anna *de facto* lebbi anđi' kobasa

ka'angghuy ngator jhâlâna kaođi'ân alâ-bhâlâ. Nyato bâlânjhâ kaparlowan abâbengkon rè-sa'arèna, aparembhâghân bhâb nyarè manto ka'angghuy na'-ana'na, nantowaghi arè asalameddhân, agi-bâgi bârisan . . . sadhâjâna panèka dhâddhi urusannèpon bâbine'an, ponapa polè sabâb pađâ'ân negghu' talèna ponjhinna obâng kaluwargâ satanèyan lanjhangnga. Maskèya sadhâjâ pangormadhân bân pamoljâ'ân lebbi ghâllu kodhu ka èbhu, pas terros ka èbhu, sarta sakalèyan agghi' kaèbhu polè, lajhu bhuru ka eppa' sajhâlân sareng ajhârânnèpon hadis Nabbhi Muhammad, tapè è Madhurâ bâdâ ca'-oca'an rèngkes bhupa' bhâbhu' ghuru rato, sè lumra ètarèma *masyarakat* (maghârsarè) amarghâ aghâma Islams è asèpat patriar jhât lebbi kowat èjhâlânnaghi è polona.

Dâri ghâpanèka pas bâdâ angghebbhân jhâ' korsè pangantan Madhurâ panèka aropa'aghi kalakkalanna lalakè'an Madhurâ ghi' dhimèna ka'angghuy nopowè ta' bias mennangnga abâ'na manabi negghu' bhidhâ pangghâliyâna moso labân bâbinè'an è dâlem parkara cagghik *antargender* ca'èpon orèng samangkènan. Namong, ponapa bisaos alasâna, korsè pangantan Madhurâ panèka aropa'aghi sèttong conto objèk matèri sè palèng cetha bân sè sakalènglèngnga dâ' noddhuwâghi pasangan sèpat bidhâ sè èyaddhu dheb-ađdhebbhân ka'angghuy ngaollè kaadhilân sè satèmbhâng. Saka'đinto ropana orèng Madhurâ—otabâ lebbi saè, mara panèka lalakè'an Madhurâ—terro ngabâsâ sarta manangalèya posisi hubungan lalakè' bân bâbinè' kalabân bhung-nyambhung tatemmona rantay lanjhang sè abhidhâ'aghi lakè-binè, kangan-kacèr, tèngghi-mandhâp, kasar-alos, gherrâ-lemmes, panas-cellep, mèra-potè, kerrèng-bâcca, bân èn-laènnèpon saterrossa.

Lakar malarat majhâu angghebbhân—sè kadhiyâ bhâdhi èkarettekkaghiyâ sareng kaum bâbinè'an—jhâ' saèstona korsè pangantan Madhurâ aropa'aghi *malechauvinism* ca'èpon orèng Inggris, èngghi panèka èhtèyar sè èjhâlânnaghi para lalakè'an ka'angghuy notobhi kakorang parcajâ'âna ngennèngè posisi dhirin'na è dâlem alung-saghulung sareng labân pasanganna.

TARĬ DHÂNGGÂ' MĒNANGKA SALA SETTONG BHUDHAJA MADHURA

PAMERTÈ : ZAINOLLAH

ATOR KABIDHÂN

Sabellunèpon pakakas tabbhuwân (*musik*) maso' dâ' pong-kampong tamaso' jhughân è kampong pasèsèr, maghârsarè è kampong ghâpanèka ngalampa'aghi *senni* kalabân amacem cara tor bârna, antara èpon èngghi ka'dinto: Pojhiyân, Kèjhung, Tembhâng, tamaso' jhughân aghenḍhingan mabi lèsan (*Musik Akapela*).

È dhisa Paḍhemmabu Tèmor sè sabâgiyân dhisana jhujhuk abâtes sareng tasè' (pasèsèr) ngaghungè kabiyâsa'an bâkto èpon majâng, èngghi ka'dinto sala sèttong kanca èpon bâḍâ sè ngèjhung, dhinèng kanca sèlaèn ngèrèngè kalabân aghenḍhingan mabi lèsan (*akapèla*) sè macem panèka èlampa'aghi amarghâ :

- Ka'anghuy maèlang lessò èpareppa'na majâng
- Lagghi' taḍâ' pakakas tabbhuwân (*alat musik*), otabâ mostaèl abhâkta

tabbhuwân ka attas parao amarghâ paraoèponkènè'.

- Tabbhuwân lèsan sèpalèng ghâmpang èlampa'aghi tor ngasèllaghi ghenḍhing (*harmoni*) sè lèbur èkapèrèng.

Lalampan sè sakadhi ka'ḍinto dhâddhi kabiyâsa'an sabâgiyân orèng mamajâng è Pademmabu. Sè' è bingkèng arè kabiyâsa'an ghâpanèka èlampa'aghi jhughân è dhârâ' mènangka tatèngghun orèng kampong nalèkana ngaghungè hajhâd otabâ karjâ è bâkto ghâpanèka. Salaèn ḍâri panèka tari DHÂNGGÂ' mènangka panyeggher nalèkana bâḍâ pangghellârân macapat ampon kalampan abit, è bâkto ngaso èlampa'aghi tari dhânggâ', ka'angghuy maèlang lessò amarghâ alèngghi ampon sakalangkong abitépon, sa'amponna ghâpanèka bhuru panghellârân macapat èkabidhi polè.

Tari DHÂNGGÂ' èngghi panèka tari sè ta' èpangghi pasèra sèngangghit (*anonem*) bân ta' èkaonèngè jhughân taon ngadhekèpon. Jhârna'èpon kantos samangkèn tari ghâpanèka sareng maghârsarè Malangan Padhemmabu Tèmor èyangghep tari toron binoron, jhughânan èyangghep mènangka tari *TRADISIONAL*.

Samoghâ sadhâjâ ngangodâdhân sè bâḍâ è Mekkasân omomèpon tor Padhemmabu khusus èpon, langghengnga tor koko mertè ḍâ' sadhâjâ bhuḍâjân Madhurâ tamaso' jhughân Tari Ḍânggâ' sè engghun è Padhemmabu Tèmor.

TARI DHÂNGGÂ'

A. Ghâmbhârân Umum Tari DHÂNGGÂ'

Nyama ḍâri tari Dhânggâ' asalèpon ḍâri kèrata bhâsa Madhurâ èngghi panèka Atangdhâng magâgâ'. Tari Dhânggâ' mènangka ghâmbhârân lalampanèpon orèng majâng ḍâri ngabidhi marèksa pakakas, ghenna' bhuntena pandhighâ, nyothok parao ḍâ' aèng, aḍhâjung ḍâ' tengnga arongan, nabur

pajâng kantos tonḍu' abâli polè ḍâ' pèngghir sèrèng.

Tari Dhânggâ' ghâpanèka kalampan sareng 10 (sapolo) orèng sè atangdhâng sadhâjâna orèng lalakè' aghuna'aghi oparaowan kalabân panṭha'an 4 (empa') bâḍâ è pèngghir kanan parao tor 4 (empa') bâḍâ è pèngghirkacèrra parao dhinèng sè kaḍuwâ ta'tanto engghunna bisa è aḍâ', è bingkèng, è kangan otabâ è kacèr sakarebbhâ sè sabâkto-bâkto atè-ghântè engghunèpon.

B. Lèma' macem Ghendhingan Pangèrèng DHÂNGGÂ'.

Ghendhingan (*musik*) Dhânggâ' aghuna'aghi suaraèpon lèsan mènangka *irama* kalabân manyètong 5 (lèma') macem ghenḍhingan ngakorraghi ḍâ'macemma tandhânganèpon. Dhinèng ghenḍhingan ghâpanèka èlampa'aghi sareng sadhâjâ ghâlimpo' orèng sè atandhâng, pramèla orèng sè atandhâng mènangka jughân sè atabbhuwân otabâ sè aghendhingan.

Macemmèpon Ghendhingan Tari Dhânggâ' èngghi panèka:

1. Kentrungan mènangka ghenḍhingan pangèrèng tari pamokka'.
(Ghem-Paaa'-Pring- Nang anang.....) mènangka talanḍhâ mongkasè ḍâri ghenḍhingan ghâpanèka kembhâng jhâmbhu ko'-cangko'an, maḍḍhâ ambu ko'-roko'an.
2. Cak –Cak mènangka ghenḍhingan pangèrèng tandhâng nyothok parao
(Ding-dingadingding-dingadingding-d i n g a d i n g n g - C a ' - c a ' - c a ' hourdong.....,lampa panèka kalampan li-bâliyân sampè' engghunna parao akor sareng sè èkasajjhâ èngghi panèka engghun è tengnga pangghung loros ngadhep ka aḍâ'.
3. Nolima'an mènangka ghenḍhingan pangèrèng tandhâng ḍhâjungan
(Pangending-ding, Pangending-ding, Pangending-ding..., Andung-dering- ding-dung-tapeng...) mènangka talanḍhâ mongkasè ḍâri ghenḍhingan ghâpanèka ala-hayyu...orèèè...

4. Ghendhingan Pajângan mènangka ghendhingan pangèrèng tari pajâng.
(Ding-dingading ... ding, ...Jhâgghur..., ding-dung-ding-ding-dingadingding jhâgghur...)

5. Camplongan mènangka ghendhingan pangèrèng tandhâng palèman dâ'pèngghir sèrèng otabâ kabilâng tandhâng pongkasân
(Jahur-dorè-aa, anging jahur- anđo-rèa, jahur-dorè-aa, anging jahur lâa-laè...)

È bhân-sabbhân ghendhingan ghâpanèka ètoro'è kèjhungan akor sareng bâng-sèbângnga ghendhingan.

C. Komposisi Tari Dhânggâ'

Tari Dhânggâ' amacem 5 (lima) tandhângan èngghi panèka :

1. Tangdhâng Pamokka'

Tandhâng pamokka' èlampâ'aghi sareng katowaèpon ghâlimpo' patandhâng. Tandhâng ghâpanèka mènangka ghâmbhârân nalèktèghi sadhâjâ pakakas, bânnya'na panđhighâ sabellunèpon alarong saghârâ. Maksud *filosofi*èpon sadhâjâ tarèka lalampân sè bhâkal kalampan kodhuna èpèkkèr èkaghâli èpantha kalabân talètè èpaghenna' tor èpana'na' sopajâ hasèlla bhâghus tor saè. Tari ghâpanèka èyèrèngè ghendhing kentrungan (*komposisi musik 1*)

2. Tandhâng nyothokParao

Tandhângnyothok parao aghândhu' ghâmbhârân ghutong rojhung, kasabhâlâ'ân sè tèngghi. Ma'na ðari tandhâng ghâpanèka sadhâjâ partèngkan sènyangkabelbel, berrâ' tor malarat bhâkal bisa kalampan kalabân saè tor ðhâmmang manabi èsonđhung kalabân ghutong rojhung tor kasabhâlâ'ân sè saè. Ghendhing Ca'-ca' mènangka pangèrèng tandhâng ghâpanèka.

3. Tandhâng Dhâjungan

Tandhângpanèka mènangka ghâmbhârân

adâhjung parao tor ghumatè majhujhuk parao dâ' engghun sètojjhu dâri angèn tor ombâ' sènambu. Ma'na dâri tandhâng ghâpanèka èdâlem ngalampa'aghi kaoḍi'ân rè-sa'arè abhutowaghi kaparcajā'ân abâ,' ghumatè, tor kasabbhârân dâri sadhâjâ cobhâ'ân, kamalaradhân tor ujjân sè kaḍhâng nyandher ta'ḍhughâ kèra sopajâ bisa èlèbâdhi kalabân saè. Ghendhing mènangka pangèrèng tandhâng ghâpanèka Nolima'an

4. Tandhâng Pajângan

Tandhâng pajângan mènangka ghâmbhârân orèng majâng sèpareppa'na mèghâ'jhuko' aghuna'aghi pajâng. Dâlem lampa panèka sèmajâng nabur pajâng è tengnga saghârâ ka'angghuy ngaollè jhuko'akor sareng sajjhâèpon, bâng-sèbângnga ellèt alampa'aghi lalakon akor sareng pantha'an bâng-sèbângnga; bâdâ sènabur pajâng, bâdâ sèajâgâ ompal (*pelampung ujung payang*) bâdâjhughân sèmaghâgghâr jhâmpang (*jangkar kayu*) bâdâ jhughân sèmandhellengè ghulina jhuko'. Ma'na èpon èngghi panèka sèttong kalakowan kodhu èlakonè akor sareng kajunèlan èpon bâng-sèbâng manabi ta' sapanèka pas hasèlla tanto bisaos ta'akor sareng sè èkasajjhâ.

5. Tandhângnojju dâ'pasèsèr

Tandhângnojju pasèsèr mènangka ghâmbhârân lalampân pongkasân dâri mamajâng amarghâ ampon dâpa' dâ' bâktana palèman tor jhuko'ampon bânnya' ollèna pramèla kebbhât abâli dâ' pasèsèr ka'angghuy ajhuwâl jhuko' hasèl dâri majâng èpon kaoladhân salèrana senneng tor jhembhâr. Ampon èlang sadhâjâ rassa lessò, pendet tor paya. Ma'naèpon èngghi panèka sèttong kabhunga'an mènangka hasèl dâri ghumatèna bhâlâ ngajâ.

D. Ma'na Filosofi dâri Tari DHÂNGGA'

Sèttong kaoḍi'ân èbhârâddhâghi dâ' majhâlân sèttong parao nojjhu tengnga arongan sè ta' jhâmburungan polè sabâkto-bâkto pastè èbherbher angèn tor èbhentor ombâ' sè bisa bisaos parao

ghâpanèka èlang paghudhânèpon tor ta' èpangghi jhujhukghânèpon bhâlî' bisa karem èlanyo' aros. Pramèla ka'angghuy ngatasè hal panèka marlowaghi tarèka sèbhâghus, ghumatè tor bhâlâ ngajâ, rassa kasabhâlâ'ân, jhughânan marlowaghi kasabbhârân, tebellâ atè tor passra dâ' Ghustè Allah.

E. Prestasisèampon èkaollè

Tari Tradisional DHANGGA' ampon segghut kèngèng *prestasikabupaten* tarkaḍhâng jhughân è Provinsi kabit taon 1983 è antara èpon:

- Juara I lomba tari tradisional tingkat kabupaten sèkalampân è SMK Negeri 3 Pamekasan taon 1983
- Mènangka Duta Pamekasan bâkto arasmèaghi P.T. PAL è Sorbhâjâ taon 1983
- Èpèlè mènangka “Tiga Besar” Tari Tradisional Pamekasan : tari Ronging, tari Dhânggâ' bân tari Topèng Ghetak è Gedung Serbaguna è taon 2000
- Duta Pamekasan è lalampân Konfrensi Budaya Madura è Songennep taon 2007
- Nominasi Sepuluh Besar Pentas Seni è “PEKAN BUDAYA ADHIKARA JAWA TIMUR “ (Kolaborasi kalabân Upacara Adat) è Taman Krida Malang taon 2008

F. Pènotop

Ator Rèngkessân

Tari DHÂNGGÂ' èngghi panèka tari tradisional tombu tor kalampan è Kabupaten Mekkasân, tandhângka'ḍinto parlo èpalanggheng tor èpertè sareng sadhâjâ para ennom tor para majjhâ mènangka *hasanah* bhuḍhâjâ bhângsa sopajâ ta' èlang taghighis sareng bhuḍâjâ mancasè korang parjhughâ mongghu para ngodâ. Amarghâ tandhâng panèka aghânḍhu' bâburughân beccè'tor aghânḍhu'*filosofi* parlo ètaladhânè dâlem kaoḍi'ân rè-sa'arè.

Adigâng Adigung Adiguna

Harwiyanto

Rèng Madhurâ ta' kèngèng ghâdhuwân pangghâliyân

ADIGÂNG, ADIGUNG, ADIGUNA,

sabâb

MANOSSA NAMONG DHÂRMA

Rarèngeddhân sè bâdâ neng ghâmbhâr è attas (*Rèng Madhurâ Ta' Kèngèng Ghâdhuwân Pangghâliyân Adigâng Adigung Adiguna, Sabâb Maossa Namong Dhârma*) sè ètojjuwâghi dâ' bhâdhân kaulâ sareng panjhennengngan mènangka rèng Madhurâ kodhuna kabhuntèl è dâlem atè, kabhughel sekken neng pangghâliyân, kaopèn

eddhèt patèn è dâlem bhâtèn. Nangèng kanyata'an sè bâdâ neng jhâman samangkèn rassaèpon rarèngeddhân è attas ampon molaè rempèk, korpas rorro, ngalotor atalembuyân dâri rèng Madhurâ, ponapa polè para ngangoðâdhân. Orèng Madhurâ sè kodhuna ngopènè tor mertè pa-ponapa sè ampon ècèpta tor èbulângngaghi bânga seppo, samangkèn ampon molaè loppa tor ta' parduli amarghâ èlompa'

kabhuḍhâjân-kabhuḍhâjân manca sè saèstona ta' cocok sareng tèn-atènna orèng Madhurâ.

Ponapa sè èmaksod *Adigâng Adigung Adiguna*?

Adigâng ka'ḍinto èkoca'aghi ḍâ' orèng sè anggâ'/sombong amarghâ ngambhuwâghi rajâna abâ'. Abâ'na ampon apangrasa palèng soghâ', apangrasa palèng kowat, aora' kabâ' atolang bessè, apangrasa ampon taḍâ' orèng laèn salaèn abâ'na. Ètatta' ta' mèḍḍhi', ètèngghâr ta' meḍḍhâs, manabi namong saḍâ'/arè' èghâbây èn-maènan, èyangghep ghuringnga ghedḍhâng sè èbhâḍhi ghu'-ghângghu' sabbhân lagghu. Ta' ennèng bâḍâ orèng sala caca sakonè' ka abâ'na napa' nampèlèng, norkop, nerkem, sanajjân ta' sabhânḍhing kalabân kasala'anna. Paralon/sellangngnga aèngnga ècapo' ghenjhâ sapèna tatangghâna, nongghul saḍâ' acaroghâ, ka'ḍinto sè èkoca' adigâng, abâ'na apangrasa dhâddhi *pujangga*.

Adigung èkoca'aghi ḍâ' orèng sè anggâ'/sombong amarghâ ngambhuwâghi pangkat otabâ *jabatan*. Amarghâ samangkèn ampon dhâddhi orèng, bhidhâ sareng ghi' ḍhimèn, ghi' malarat nyarè tedḍhâ'ân, ghi' alènglèng nyarè ènjhâman obâng. Samangkèn amarghâ ampon soghi, ampon apangkat tèngghi, lajhu ta' patè ngarghâi tor ta' ngormat ka orèng laèn. Apangrasa dhibi'na ampon dhâddhi orèng aghung, ampon dhâddhi orèng tèngghi. Manabi bâḍâ orèng mèsken atamoy ka compo'na, ta' èpangghi'i. Kaḍhâng èpangghi'i nangèng ta' èladhinè kalabân saè. Manabi orèng sè sajhâjhâr dhârâjhâddhâ sareng abâ'na èladhinè kalabân saè. Adhâ'-bhidhâ'âghi orèng. Manabi bâḍâ orèng sè atanya orèng sè sa-*daerah* sareng abâ'na lajhu ngoca' ta' kennal, sanaos saèstona onèng tor kennal, nangèng amarghâ ta' sajhâjhâr sareng pangkaddhâ

abâ'na, lajhu ngoca' ta' onèng tor ta' kennal. Adigung jhughân èkoca'aghi ḍâ' orèng sè anggâ'/sombong amarghâ ngambhuwâghi katoronan. Marghâ rèng seppona apangkat, kadhi kalèbun, tentara, polisi, DPR, bupati, gubernur, presiden, otabâ amarghâ rèng seppona bâjingan, asongot pangerrat ajânggu' cakkong, taḍâ' rèng bângal ka rèngtowana, lajhu andhâddhiyâghi anggâ'/sombong ka abâ'na. Abâ'na ta' kennèng salaè sakonè' bân kancana, mamadhul ka rèng towana.

Adiguna èkoca'aghi ḍâ' orèng sè anggâ'/sombong amarghâ ngambhuwâghi kapènterran. Abâ'na ampon apangrasa palèng pènter, amarghâ sakola'anna ampon tèngghi, orèng laèn lajhu èyangghep bhuḍhu sadhâjâ. Namong abâ'na sè pènter. Ghâmpang nyalè tor nyalâ'aghi ḍâ' orèng laèn. Nangèng saèstona manabi èsoro ngalakonè kadhi orèng sè ècalè abaâ'na ta' onèng. Namong onèngnga marèksa tor nyalè lalakonna orèng. Manabi bâḍâ orèng otabâ kancana sè ta' sabhânḍhing kapènterranna sareng abâ'na, ta' sabhânḍhing sakola'anna, ta' èkakanca, ta' patè èsapa, ta' salpa'. Sè èkakanca namong orèng sè sabhânḍhing otabâ sajhâjhâr sareng abâ'na.

Aponapa orèng Madhurâ ma' ta' kèngèng ghâḍhuwân pangghâliyan *adigâng adigung adiguna*?

Orèng Madhurâ ta' kèngèng ghâḍhuwân pangghâliyân/bâbâtek *adigâng adigung adiguna* amarghâ *manossa namong dhârma*. Maksottèpon manossa ka'ḍinto ta' ghâḍhuwân ghuli ennèng dhibi', ta' ghâḍhuwân kakowadhân tor kakobâsa'an, manossa namong atarèka/*usaha*, sadhâjâna sè nantowaghi sè Kobâsa, èngghi ka'ḍinto Ghustè Allah Pangèranna bhâdhân kaulâ panjhennengngan.

Sanajjân abâ' èparèngè soghâ', èparèngè bârâs, èparèngè kowat, tegghu, ta' kèngèng lajhu ngènthèngngaghi dâ' orèng laèn. Bâdâ sala rembhâk sakonè' lajhu napa' napoghâ, napa' nampèlènga, sađâ' ètongghul acaroghâ. Masthèna kodhu kaènga'è abâ'na bilâ sakè'na, kaènga'è abâ'na bilâ towana, èngghi ghi' èparèngè bârâs sareng Allah. Manabi abâ'na apangrasa èparèngè tèngghi dhârâjhâddhâ sareng Allah otabâ apangrasa katoronanna orèng sè tènggi dhârâjhât, ajjhâ' kantos ngèntèngngaghi dâ' orèng sè mèskèn, ajjhâ' kantos adhâ'-bhidhâ'âghi orèng. amarghâ è ajunanna Allah bânne dhârâjhât/pangkat/jabatan sè mabhidhâ manossana, nangèng sè abhidhâ'âghi è ajunanna Allah ka'dinto amal èbâdâna. Manabi abâ' ka'dinto èpèrèngè pènter, èparèngè èlmo, masthèna èsokkorè, ajjhâ' kantos apangrasa pènter kadhîbi', amarghâ ca'èpon dhâbuna rèng seppo, “*Ghunong tèngghi bâdâ sè atèngghiyân.*” Maksottèpon, sater-pènterrana abâ' nèka, masthè ghi' bânnya' orèng sè apènterra, ghi' akalarkaran orèng sè apènterran sareng abâ', mèlana ta' kèngèng apangrasa pènter kadhîbi'.

Manabi bhâdhân kaulâ ghi' ngakowa orèng Madhurâ kodhuna teptep ngokowè tor

ngalampa'aghi rarèngeddhân è attas èngghi ka'dinto “*Ta' kèngèng adigâng adigung adigunaa, sabâb manossa namong dhârma.*” Amarghâ saèstona tađâ' rèng Madhurâ ka'dinto anggâ' otabâ *sombong*, tađâ' rèng Madhurâbir-maèbir kasoghiyân, tađâ' rèng Madhurâ bir-maèbir pangkat oatbâ *jabatan*, tađâ' rèng Madhurâ bir-maèbir èlmo tor kapènterran. Bâdâna rèng Madhura ka'dinto jhung nonđu'ân, jhung mabâ'ân, tađâ' rèng Madhurâ ghi-matèngghi abâ'. Manabi bâdâ sè ghi-matèngghi abâ', ka'dinto parlo ètanya'agahi Madhurâ Madhurâ ka'dimma. Tako' namong ngakona rèng Madhurâ, orèngnga aengghun neng Madhurâ, nangèng panghâliyân/pèkkèranna orèng jhâuna. Malar moghâ bhâdhân kaulâ sareng panjhennengngan ta' kabilânga orèng sè adigâng adigung adiguna, sè dhâddhi rèngsana mongghu sasamana, saèngghâ kaeccap orèng sè ta' ngokowè tata krama adhât parnata konana.

Metthèk korma è Banasarè

Orèng ngandung ècopaè

Tata krama konana torè pertè

Adigung adigung adiguna torè sènglaè

NGAJHI ABÂ' KALABÂN BÂRNANA TEMBHÂNG MACOPAT

Fendi Febri Purnama

Kaođi'ân è dhunnya tanto ta' lopot dâri sala, asalêngka' dâri jhâlân sè ampon kappra, mëlana ampon katettebbhâna manossa. Namong abâ' tantona kodhu atarêka, kadhiponapa ta' talêbat sè ajhâlânè kalêro panêka. Salaenna aghâma mênangka panontonna ođi', ta' mabi èpongkorè ađhât bhuđâjâ jhughân aparèng pangajhârân mongghu sakobhengnga.

Mamaca sala sêttong kabhuđâjân sè aghânđhu' bânnya' kaca kebbhângnga kaođi'ân nyopprè ta' talêbat lêngsèr dâri jhâlânna sè saè otamana dâlem carêta-carêtaèpon sè aghânđhu' bânnya' pamertè beccè'. Akor kalabân sambhâđhân mamaca sè asal molana dâri maca sè manabi èyartèyaghi ma'naèpon èngghi ka'dinto maca abâ' maca sèngko' dhibi' nyopprè ta' ghâmpang nyala'aghi kalabân nyampolèyaghi dhimèn pa-ponapa sè èlakonana tor sè lastarè èlakonè dâ' partèngkana dhibi'.

Anangèng ta' coma carêta dâlem mamaca sè èghâmbhârâgghi kalabân tembhâng macopat sè kèngèng èpèththèk pamertèèpon, jhughân dâri bânana tembhâng macopat ta' lopot dâri ma'na sè sanget dâlemma sè tantona bhâđhi mamèkkèr pèkkèran manossa sè alos pèkkèra.

Kasmaran, manabi èlarlar ka'dinto kas-bekkassa Pangèran, artèèpon è tembhâng sè kappra èghuna'aghi nalêkana pamokka'na lalampam mamaca ka'dinto, aèssè kèyasan tor ghâmbhârân đhâđhâbunna Pangèran sè èpađâpa' dâ' Kanjeng Nabbhi otamana bhâb Tauhèd, ajhârbhâ'aghi sèpat Maha Bellassâ tor Maha Asèna Ghustè Allah mongghu ommat manossa. Ta' mabi bâđâ rassa bâ'bâ'jhâ' Ghustè Allah adhingghâl ommađđhâ.

Sènom, manabi èlarlar kabbbhi asè polana ghi' anom, artèèpon abâ' sè ghi anom kèngèng ngalakonè ponapa'a bisaos amarghâ ora' ghi kowat, manabi ètèngal parobâ ghi' bhinar seggher tanyeng tađâ' kèro' sè ngalèmber ghi' saè èpandheng pasèra'a. Kadhiponapa sè anom panêka bisa

aghuna'aghi bâkto anomma ka'angghuy bhâb sè mèghunananè bânne bhâb sè parcoma mompong ghi'ta'tèbhâ towana.

Pangkor, manabi èlarlar ka'dinto ta' ghâmpang abâ' bilâ dâpa' ka dhina sè tapongkor, artèèpon kasta ta' bhâkâl dâteng samangkèn anangèng pastè tèbhâna è buđi arè, dâri sè sapanêka maka abâ' tantona kodhu ngastètè kaangghuy apartèngka ponapa'a bisaos nyopprè ta' kasta asabâb bâkto ta' kèngèng abâli polè.

Artatè, manabi èlarlar ka'dinto tađâ' arta èghibâ patè, artèèpon manossa ta' bhâkâl ngèbâ dhunnya dâ' kobhurrâ maka dâri ghâpanêka patot kèrana ta' ngambhuwâgghi dhunnya, manabi ampon paparèng bânnya' dhunnya dâri Sè Kobâsa pabânnya' asadâka asabâb sadâka bhâkâl dhâddhi amal sè bhâkal aghili sanaos ènalêka è alam kobhurrâ.

Dhurma, manabi èlarlar ka'dinto abâ' kalamon towa ampon gheddhur kennenganna è roma, artèèpon manabi ampon seppo sang yuswa maka ampon ta' bisa ka'emma'an ta' bisa ngalakonè pa-ponapa sè kèngèng èlakonè ènalêka ghi anomma. Para' tèbhâ bângghina kodhu bânnya' masèmma' dâ' Pangèranna.

Salanget, tembhâng sè kappra ètembhângaghi ènalêka ampon pamongkassa lalampam mamaca ka'into aghânđhu' larlaran abâ' sossa dhilâ ampon roh dâpa' ka langngè', artèèpon sadhâjâ partèngka ènalêkana ođi' è dhunnya bhâkâl èyadhili sanaossa sabutèr ta' kèra lopot maka dâri ghâpanêka ngastètè dâlem apartèngka nèka kodhu èghâtèyaghi ongghu amarghâ ta' saabiddhâ manossa bhâkâl ođi' anangèng bhâkal matè tor ođi' polè è akhèrat kaangghuy pangadhilânna abâ'.

Saka'dinto sakadhâr bhâb ma'na dâri ennem bânna tembhâng macopat sè kappra ètegghu' mênangka ghâghâmanna para pamaos tor panegghes mamaca. Kadhiyâ paparèghân kođung potè saddrika'an tađâ' polè sapanêka'an.

Arasop Sokma

Mahwi Air Tawar

1

B e e u u h ,
matako'an, Bhu.
Matako'an. Rèng-
orèng ghârowa
p a ḍ â n a s è
kaèlangan bâkto,
paḍâna sè ta' andi'
bâkto, aromasa
kodhu maghâsèk
ondhur, dhuli
mangkat samarèna
m o w a n g a b â ' ,
nyabâ abâ sè ḍâlem
kabâḍâ'ân nyabâ
ngap-engngabhân,
tor bhâdhân apello
ngerrai sampè'
ngontallaghi èbhu
ka attas lèncak.

Matana rèng-orèng rowa paḍâna nang-konang è sabâ, ondhur ḍâteng sakarebbhâ, yâ, èbhu, rèng-orèng ghârowa ta' bisa toju' sakejjhâ', satuma'nina'an mèsalla, otabâ sakeccabhân, toju' sanajjân sakejjhâ', adhungngèng kottha sè man-ka'ḍimman tor adhungngèng ḍâ' kaulâ sabelluna ngèḍḍhâ.

“Ta' bisa, Cong. Mongghu rèng-orèng bâkto bânne èghuna'aghi ka'angghuy adhungngèng, Cong. Enjâ', Cong!”

"Arapa rèng-orèng ma lekkas ondhur samarèna melloè bhâdhânna, èbhu? Samarèna mokkal kalambhi, abângkang pas aserro nyaman. Tor arapa èbhu ma' senneng malolo bilâ rèng-orèng ghârowa ḍâteng nompâ', èbhu?"

“Sabâb sèngko' bhâkal ngambâ' dhika, Cong!”

Masa' èbhu ta' arassaghi jhâ' tako'na kaulâ ghâsèk bârâ, akantha bubudhun sabbhân rèng-orèng ghârowa ḍâteng, dhâddhi tombuwân sè merdhi tor anana ḍâlem bhâdhân. Bâ, mola'a rèng-orèng ghârowa ta' anḍi' roma, ta' anḍi' kennengngan, tana pasal pamolèyan? Pola jhât ta' anḍi' roma akantha kaulâ bilâ bâḍâ è roma tor èbhu jhughân bâḍâ ḍâlem roma tor jhung-kèjhungan. Otabâ orèng ghârowa jhât terro èntara nyèppè, atapa, nyèngla ḍâri kaoḍi'ân sè rammè kalabân urusan dhunnya? Otabâ ta' perna kalabân kaoḍi'ân sè rammè, akantha abâ' sè ta' perna tor seḍḍhi bilâ ngèḍing rèng-orèng acaca ronggâng bân ḍângnga. Rèng-orèng sè terros salèng nyala'aghi, ngacapak-ngacèpèk sakarebbhâ. Salèng sangka, salèng nyala'aghi tor ajhubâ'âghi.

“Bâ, mola'a rèng-orèng ghârowa ondhur-èntar polana ta' kowat kalabân sowara ghânèka, Bhu?”

“Rèng-orèng jârowa ondhur ka'angghuy molè, Cong.”

“Molè ka'angghuy nyakè'è?”

Ma' nangès, Bhu? Ah, Bhu. Anapa èbhu ta' mèsèm akantha bilâ rèng-orèng ghârowa ḍâteng,

èbhu kan mèsèm kalabân mèsèm sè palèng samporna, sem-mèsèm bâlibis. Yâ, sanajjân kaulâ tao jhâ' sabhenderrâ bâkto ghânèko èbhu nangès, nangès. Bâ...èbhu taowa jhâ' bilâ èbhu kè'-rangkè maso' kamar, kaulâ caremmet parana ka èbhu. Ducchhh kaahhh. Enten, Bhu. Kaulâ tako' pandheng salèrana èbhu. Tako' bâḍâ èyantara rèng-orèng ghârowa.

“Èbhu, napa kaulâ ḍâgghi' akadhi ghârowa jhughân?”

“Èbhu ta' terro bâ'na akantha rowa, Cong.”

“Terros, Anapa èbhu ma' ngantos ḍâtengnga ghârowa malolo?”

“Bâ'na ta' kèra ngartè, Cong!”

Bulâ terro akowaghâ, sambu ca'-lonca'an. Akantha mothak ca'-lonca'an. Kaḍhang terro ngèjhunga, tapè aromasa bâḍâ sè arasop ḍâlem abâ' akèbâ ka ḍâlem kaoḍi'ân *fana*. Pas èkaèḍing sowara-sowara akantha kèlap, nyalepsep ḍâri kopèng kacèr, tor katako'an sè pon marengsa ḍâlemmanna lèma taon apongsa ḍâlem bhâdhân, bhâdhân geddhur, takerjhât, kercet, akantha ta' bisa aghuli, sampè' dhâghing *gâjel* sè biyasa ètanḍu sanonto pon taḍâ'. Bulâ bâḍâ è kennengan sè tèra'.

2

Sabbhân bâkto èbhu ghâsèk aserro sakè, bilâ ajhâlân cè' laonna, lèrè parana, ta' ghessèt akadhiyâ bâkto sèngko atapa ḍâlem tabu'na. Èntara ḍamma bhâi, tang èbhu tanto cè' ngastètèna, ajâgâ abâ'na sopajâ ta' tabâlaccar, labu. Bilâ bâḍâ orèng ḍâteng kalabân asajjhâ bhâkal ngèbâ ka sèttong kennengan, èbhu abâlâ jhâ' molaè adâb ta' bisa kaso, ta bisa èkabhuruwâghi. Ta' bisa so-ghârèso. Bân bilâ ètanya'aghi alasanna. Èbu ta' abâlâ jhur-jhujhur.

“Laèn polè, saporana sèngko'. Satèya la ta' bisa, sèngko la towa.”

“Apa bâḍâ rèng laèn sè majâr lebbi raja ḍâri sèngko, Lè' sè raddhin?”

Duchh, èbhu, sapa lalakè' arèya, ma' cè' kasarra, rèya jâ-najâ, sarombânan aghellu'

bhâdhânna bâ'na, èbhu? Arapa èbhu ma' ta' alabân, adhina, buwang. Bâ, molaè èbhu tako'?

“Enjâ, Cong. Èbhu ta' tako'.”

“Tapè ta' neng-enneng. Ta' alaban?”

“Diem bannè sakèng kala, Cong. Cara jârèya bângaseppona bâ'na ngajhâri.”

“Yâ, tapè sèngko ta' endâ' èbhu èjâ-tajâ kalabân cara kasar jârèya?”

“Bâ'na kodhu parcajâ, Cong. Mon èbhu alabân bâ'na bhâkal tabhâlâccar, sabâb ghârowa bhâkal lebbi kasar polè. Èbhu ta' terro kaèlangan bâ'na, Cong.”

3

“Bâ'na bhâkal kaèlangan bânnya' bâkto, Mar. bâ'na ngoḍâ ghi'ân.”

“Ladhina ra Ma. Mar molèya bilâ para' bhâbhârânna tang ana'.” Bâbinè' sè èyolok Ma mon èbhu tasuddhu' atèna bân ngoso'. Sowarana akantha kèlap.

“Mar, odhi coma sakalèyan, teppa' ca'na, Ma.”

“Apa ba'na bhâkal nyoro sopajâ sèngko mowang bhâji' sabellun bhâbhâr?”

“Bânnè ènga' jârèya maksoddhâ, Mar.”

“Terros apa mon...”

“Patè, Bâbi! Salma, Maso'.” Bâbinè' sè èkoca' Ma rowa abhettak sampè' sèngko' sèyal. Tapè ta' abit pas nyalam molè, akadhiyâ sowara èbhu bila pajjhâr lagghu bilâ tètungan sambi sap-ngosap bâlikat. Bâkto jârèya biyasa sèngko' aromasa èbhu cè' palangnga.

Sabbhân èbhu ngantos orèng sè ngonè'ânna, èbhu ghâsèk ngèjhung, kaḍhâng kèjhunganna akadhiyâ orèng sè mamaca ḍâri orèng sè ghâsèk matakèrjhât sèngko sabellun sobbu ḍâri *speaker* sè ranyèng.

4

Sèngko' ta' parlo kabâtèr bilâ kabâḍâ'ân kamar molaè petteng, sowara aḍâres aserro lanjhang tor berrâ'. Akantha sè sossa, campor bhunga. Sèngko' tao. Kodhu. Sèngko' bisa ngèra

jhâ' neng è alam laèn bâḍâ sè ghâriḍu. Sèngko' pas bisa abherri' jhuntrongan jhâ' neng è alam laèn taḍâ' katentreman, sè bâḍâ ghun karosang, tokar, kalècèghân sè èrebbhu' saèngghâ sèngko' tako' bâremma ḍâgghi' bilâ sèngko' la bhâbhâr. Bilâ roh/sokma ḍâlem abâ' la molaè ngojâ sopajâ ondhur jhâu ḍâri kaodî'ân satèya sè pajhât tentrem. Pajhât lakar tentrem.

5

Ḍu mènggu la sèngko' bâḍâ è ḍiyâ. *Pasalla* sèngko' aromasa ta' perna sakalè polana ènger, ghâriḍu. Èḍiyâ sèngko' ta' ngèḍing sowara lap-salèp motor, *kendaraan*, sè ghâriḍu mara kèlap. Namong sowara-sowara manossa bilâ akanḍhâ sar-asar mabâ èkaèḍing mara tabbhuwân, *bom*, monyèna tèmba'ḍâlem perrang sè ngambâ' malem pas èser-sèrep nyakalèyan.

È ḍiyâ sèngko' aromasa lebbi tennang kalabân kabâḍâ'ân sè pajhât anyar, sabbhân bâkto bâḍâ bhâi orèng ḍâteng ka roma, bâḍâ-taḍâ'na èbhu è Jakarta, kalakowanna èbhu è kottha bân atanya parkara bapak, (eppa'/èbhuna) sè ta molè sakalè, ta'ḍâteng sakalè.

Rem-rarem sèngko' molaè arassa'aghi jhâ' bâḍâ sè èmbâ, sè ngosap abâ' kalabân kaèmbâ'ân. “Dhina neng è ḍiyâ! Neng-enneng è ḍiyâ. È ḍiyâ bâ'na èkancaè eppa' sokklana, Cong.” Hèlap. Anèh. Ca'na pèkkèran. Dhullu, sèngko' ghâsèk kèya arassa'aghi bâḍâ tanang sè ngosap sèngko' akantha rèya, kasar, sowarana lebbi rajâ, tapè arapa èbhu ta' perna abâlâ jhâ' arowa pajhât eppa', bân satèya?

“Bâḍâ napa, Èbhu?”

“Ènjâ taḍâ' apa, Cong.” È ḍiyâ kèya sèngko' molaè ngèḍing sowara kalong sarta karoncong ḍâri ḍâlem kanḍhang. Tor sowara laèn: sowara sè ngajendâr tor ghâriḍu sè èserrop angèn ḍâri jhâuna (otabâ sowara laèn: ghâriḍu, ngajendâr, ngapèyar, monyè sè èsoḍhuk angèn ḍâri jhâuna). Sè ḍimma ca'na èbhu, eppa'ḍâlem kabâḍâ'ân ataro sapè kerrap. Kareyek monyèna jhârum jhâm agânggu

bân nyalosop arampak monyèna dagdigdug nyabâ, bârânca dâlem serrona nyabâ sè lèlèrè. Ehm. Sowara-sowara jârèya paḍâna sè ta' jhâu, ḍâri tang lèbun, kennengan abâ' abâlungko.

“Tangghâl lèma bellâs para la, Cong (Pornama sakejjhâ' lagghi' ngombâr, Cong)!”èbhu to'-koto'. Sèngko akolèya.

“Tanto malem bhâkal lèbur, Èbhu.”

“Tantona bakal lèbur, Cong.” Saoddhâ èbhu sambu ngosap pokang kanan. “Ḍagghi' èbhu bhâkal acarèta malem pornama, Cong.” Sèngko aghuli. Pangara la alabâna kalabân ngoca' apa. Tapè tèmpa'an èbhu èpokang cè berrâ'na. Palang. “Bâ'na ta' lèbur ka dhungngèng malem pornama, Cong?”

Ḍâri lowar bâḍâ lalakè akowak, ranyèng paḍâna kèlap saèngghâna èbhu takerjhât, jâgâ ghâbâl, mangkat abhâlâḍhâs. “Eppa'na la ḍâteng.” Ca'na èbhu.

“Ma' kosè' ranyèng nga' rowa sowarana eppa', Bu? kalabân hêran sèngko' atanya.

“Ehm. Ah. Bâ'na polè paḍâna sè ta' tao sakalè. Palèng eppa'na bâ'na kacèbâ polana kala tarowan.”

“Arapa ma' pas kacèbâ, Bhu?”

“Iyâ cara jârèya eppa'na. Paḍâna sè ta' tao sakalè bâ'na.”saod èbhu.

Èbhu atèngka. Cora' ajhâuè orèng bân, sabellun sèngko' tangèḍḍhâ sambu arassa'aghi kopo'an alos. Sèngko ngèḍing sowara èbhu ghi' acarèta masala parjhâlânan Joko Tolè, Pottrè Konèng sè èpangandung lèbât mempè sampè' abhâbbhâraghi ana' lancèng sè pas ètètèp ka Èmpu Kelleng.

È malem tangghâl lèma bellâs, sè pornama, Cong. Orèng kampong sè mangkat ka Jakarta bhâkal toron, molè. Rèng-orèng mèlè bâli akompol kalabân familina. Bhân-sabbhân family adhungngèng sè pojhur, sè palang bân tanto masala kasoghiyân. Rèng-orèng molè, coma terro ngatorè panyongkem ngabhâktè ka bângaseppona.

Akompol asareng na'-potona tor familina, arebbâi rajhekkèna sè èkaollè aropa'agi kawâjibhân.

Malem sè pajhât lako èyantos mon orèng bânnya'. Bânnè polana lèburâ bulân, otabâ lèburâ angèn sarta ombâ' sè tenang (ondhur-ḍâteng). Tapè malem ghânèko dhâddhi malem sè pareppa'na akompol sana' poto toron. Sè ḍâri jhâu bhâkal ḍâteng ta' kalabân èyonjhâng: mongghu na'poto parabân, bâbinè', nyaèna bhâkal adhungngèng Pottrè Konèng. Tor mongghu na'poto lancèng, kaè'anna bhâkal adhungngèng Joko Tolè tor Empu Kelleng, tokang pandhina bessè ḍâri Pakondhâng. Ta' ngabâs omor, towa ngodâ paḍâ toju' mabunter.

Bânnè coma jârèya, Cong. Ḍagghi' bilâ la bhâbbhâr, bân la ḍâpa' ka malem sè pornama ḍâ'-ngaḍâ', bâ'na bhâkal èkarjâi dâlem ghâbây bâbâkalan sè èmolaè ḍâri omorra bâ'na lèma bulân dâlem kandungan pajhât èpènta sopajâ pajhât ḍagghi'èkamanto pamanna bâ'na, Sulantip.

Èbhu molaè kobâtèr. Oh. Ah, enjâ'. Tapè èbhu tako'. Anèna, èbhu ta' bisa nyèngla, ta' bisa nyegghâ ḍâri pangara rèng-orèng sakobhengnga. Sabhenderrâ, sèngko' terro ngoca'a ka èbhu ta' usa pardhuli ka jârowa. Èbhu tako' bilâ lâ bâktona bâ'na bhâbbhâr rèng-orèng bhâkal nyèngla.

“Kan sèngko' bisa kalowar dhibi', ta' bhuto orèng-orèng, Bhu?”

“Ta' saghâmpang jârèya, Cong. Bisa bhâi bâ'na kalowar ta' mabi bhântowan orèng”

“Terros apa sè èkatako'?”

“Sulantip, paḍâna sè biyasa èbhu carèta'aghi ka bâ'na. Cong”

“Sapa Sulantip, Èbhu?”

Pèkkèran, pangghâliyân molaè arassa bâḍâ sè anè, ghetton. Sèngko' bhâkal sossa, seḍḍhi bilâ ngèḍing ḍâ'-ngaḍâ' tang èbu acerrèng sakè', bân sèngko' bhâkal bhâbbhâr nyaksè'è karosaghân è bhumè. Sulantip, nyama sè ghâsèk sèngko' kaèḍing rèya abhâdhân soghâ', parjhughâ, lèbur aghâbây

ghâridu-gisru, soghina sogi, biyasa segghut mennang bilâ tarowan.

Mètorot èbhu, Sulantip nèko tang eppa'. Èbhu biyasa ngoca' kalabân lèrè bâkto malem sabellun tètung. Eppa'na dâteng, eppa'na bhuru mole dâri rëmo. Èsep. Seppè. Bulâ arassa bâdâ sè nyèddhing kalabân kasar, bân sowarana èkaèding sajân rajâ, persis, pađâna sè ghâsèk sèngko' kaèding bâkto èbhu ngèbâ sèngko' ka beđdhi (ghir sèrèng), bân, ombâ' ngadhebbhur. Pađâna jârèya ra persissa sowara sè sèngko' kèding malem jârèya.

“Jârèya eppa'na bhuru mole dâri rëmo,” bulâ ambu aghuli.

Ta' abit marèna dâtengnga eppa', sowara karoncong, serrona sapè sè lanjhang, monyèna cekcek bân monyèna jhangkrèk sè dâri bâbâna lèncak. Nyè-monyèyan ghânèko rampa, rancak tor ghâridu abhâng bân monyèna: aum lanjhang serrona sapè dâri kandhang.

6

Pasalla, kaèdingnga sèngko' ngèra sowara jârèya sowara rëyot ranjang bân aserro lèrè sè èkaèding ghânjhil akadhiyâ sè biyasa sèngko' kèding bâkto tang omor para' lèma bulân dâlem tabu'. Tapè èbhu ta' jhujhur, ta' ngako. Pola èbhu ta' saroju' kalabân apa sè sèngko' rassa'aghi saèngghâna bâkto sèngko' ajâwâb kalabân ghuli-ghuli sè santa'. Èbhu jhâghâ majhau palèng aghâbây ella' sambu ngajhi, pađâ akadhiyâ sè ètodhuwâghi mon sowara orèng lakè' towa sè sowarana ratrat bâkto èbhu èntar nyapot bân nyo'on pètolong salagghi' sèngko' bâdâ dâlem tabu' sopajâ sèngko' dhâddhi ana' sè samporna, bhâbbhâr kalabân salamet tor dhâddhi na'-kana' sè aghuna.

7

“Cong, bâ'na kodhu tao. Oca'na èbhu sètong malem sabellun tètung. Sabbhân bâbinè' abhâbbhârâghi lancèng rëya aropa'aghi kabhunga'an sè rajâ mongghu dâ' lakèna iyâ pas dhâddhi kasossa'an. Tapè lalakè' (para eppa') pagghun pèrak. Sabbhân lancèng, ana'lakè' bhâkal nerrossaghi

kabiyasa'anna, otamana eppa'na bâ'na ta' parlo kodhu nyarè orèng sè bisa nompâ' sapè, dhâddhi ta' parlo nyarè rëng lowar katoronanna, sè aropa'aghi dhâghingnga dhibi'.”È dîyâ sèngko' aromasa jhât-takerjhât.

“Bâ' bhenderrâ sabbhân ana' poto lakè' rata-rata dhâddhi kabhunga'an, bâremma pas mon sèngko' bâbinè'?” sèngko' atanya, “Apa sabbhân bhâji' bâbinè' bhâkal èpatè'è kèya?”èbhu ta' ajâwâb. Èbhu coma ngosap bâgiyân bâlikat bân tang soko sè pajhât ta' jarang nanđu jantungnga. Oca'na èbhu, rëng-orèng kabâtèr mè' ana' lancèngnga bhâkal ta' noro patona eppa'na.

“Sakonè', Cong. Sabbhân na' poto lakè' sè ta' endâ' nerrossaghi pangaterrona eppa'na, apana polè na' poto lakè' sè molaè dâlem tabu' jhât la èpajhuđu kalabân katoronan bhindhârâ.”

“Bâremma eppa' bisa tao jhâ' sèngko' rëya lalakè, bânne bâbinè'?”

Èbhu toron dâri ranjang ngèbâ sèngko' ka semma'na candilâ. “Samoghâ, kandhang sapè eppa'na bâ'na ta' ghujur.” serrona èbhu. “Sowarana aommm sapè rowa sapè lakè', Cong.”èmbuna, “Apa bâ'na ta' ngèding ka aommmman sapè sè sabbhân malem rowa, Cong. Dâri jârèya eppa'na tao jhâ' bâ'na rëya lalakè, bân sabbhân ngèding sapè lalakè amonyè aum, eppa'na ta' sabbar. Eppa'na bâ'na lako ngoca' kalabân pèndhâ' ranyèng, lancèng ongghu sè bhâkal nerrossaghi sèngko', Bhu. Pabhânter ađu'a'. cara jârèya, Cong.”

“Bilâ jârèya, Bhu”

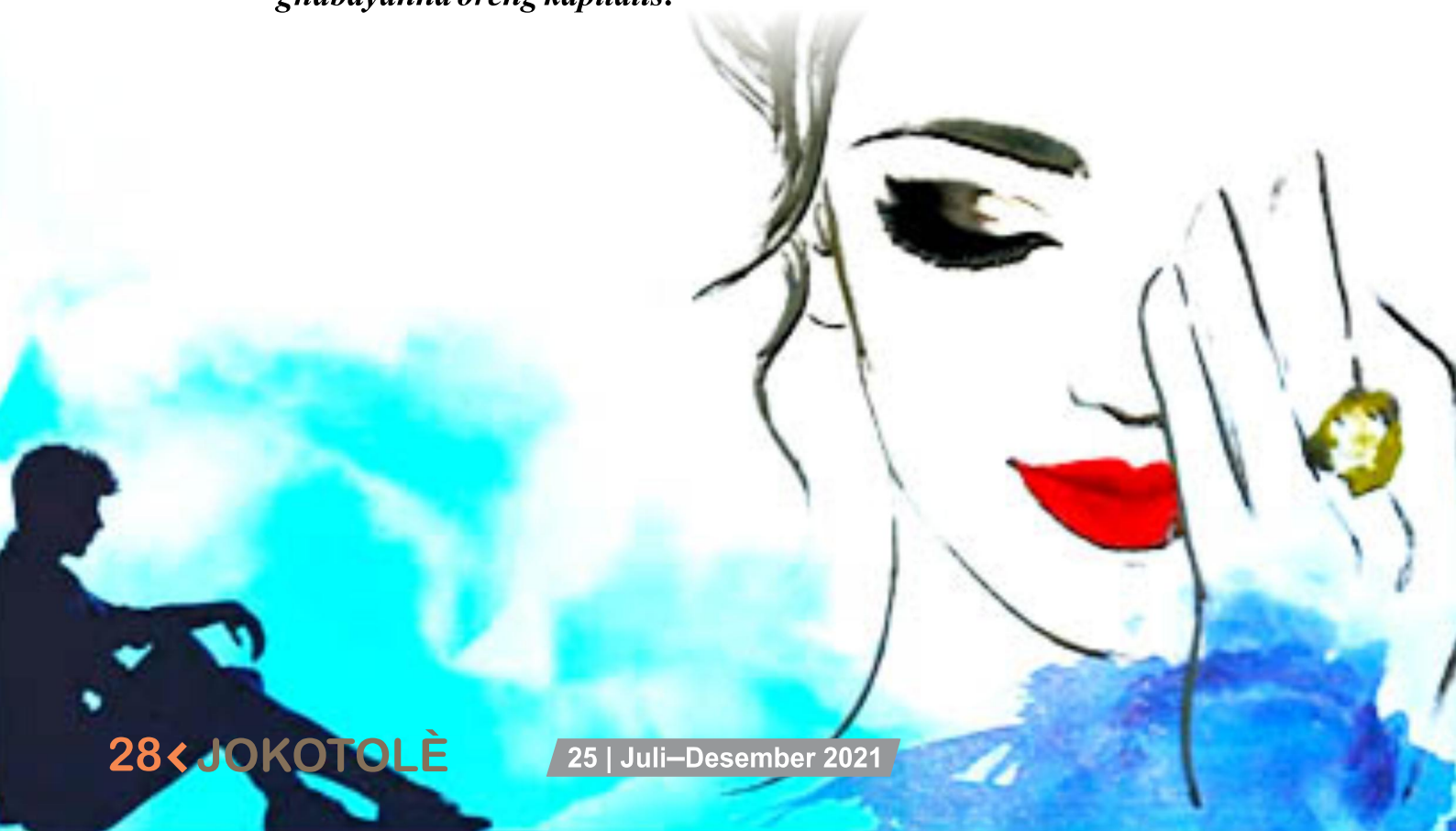
“Dâgghi bilâ bâ'na la bâdâè dhunnya bân la rajâ.”

“Apa èbhu endâ' abhâbbhârâghi abâ'?” bâkto jârèya pađâna sè kalowar dâri alam sè laèn. Dâlem bâkto sanalèka èbhu ta' endâ' acaca, tapè sèngko' ngartè jhâ' sabhenderrâ èbhu terro sèngko' bhâbbhâr kalabân salamet. Tapè sakalèyan èbhu tako' dâgghi' sèngko' ta' endâ' ta'at mongghu pangara/pangarep eppa'. Sèngko' arassa èbhu sap-ngosap bâgiyân tang bâlikat.

LALAKÈ' SÈ TAKO' KA GINCO

Khalil Satta Èlman

Mustafa, lalakè' sè anđi' kolè' sapotè kapor, ta' toman kalowar labâng sakètèng salaènna bâđâ parlo sè cè' parlonâ. Ghârighi'na sè angrajhung đuri coma èghuna'aghi ka'angghuy mèsel bhâko è nalèka jhilâna panèka rassa cèlo'. Anapè Mustafa ma' lèbur mèsel bhâko, mata' mellè dhâddhina otabâ bâđđhâ'ânna bhâi? È sèttong bâkto Mustafa ètanya'aghi bi' Badri_kancana, bân jâwâbhânna: *sèngko' ta' lèbur akonsumsi ghâbâyânna orèng kapitalis.*

Matana sè morka' coma èghuna'aghi ka'angghuy ngabâs bân mandheng mekkar kembhâng-kembhâng èyaḍâ'anna palèmpèrra nalèka arè ghi' ta' kalowar pajjhâr. Mustafa oḍi' kadhibi'ân_è romana, ta' anḍi' kanca ka'angghuy èyajhâk nyator, abhânta èsabbhân bâktona, salaèn kalabân kembhâng-kembhâng è tanèyan, buku-buku è pangkèngnga. Mustafa sabellanna, lèbur nyerrat sanjâ', bân carèta paḍâ'. Asabâb monggu Mustafa, nyerrat mènangka jhâlân sè bhâghus ka'angghuy narjhâma'aghi bâgiyân-bâgiyân kasamporna'an sè èyokèr pangèran ka sakojhur bhâdhâna kakasèna. Namong, sanonto Mustafa ambu nyerrat. Mongghu Mustafa, nyerrat mènangka sèksa'an ka atèna dhibi'. Ta' tao, bhâ' nape sabâbbhâ.

È sèttong bâkto, nalèka arè onḍung ka bârâ' bân karè sakèlan sè ḍâpa'a ka patèḍunganna. Dhâddhâli sè bâ'-ngambâ' angèn molè, nyarè, ḍimma olon ajhâlân nojjhu lèbunna sè èyangghi' ngabi' bâkto para' lèma bulân.

Mustafa atèngka' kalowarroma, kalabân sarong celleng abhâṭèk semmar: bâtek. Bhuruwâna Mustafa kalowar. È romana, bhâkona pon taḍâ', bân bubu'anna kobhi karè toplèssa. Mustafa nojjhu ka romana Sulam: tong-sèttonga orèng tokang jhuwâllâ bhâko è kampongnga Mustafa. È tengnga jhâlân, Mustafa sonto' tagheppok ka bân-parabân sè smangkadhâ manḍi ka songay. Namong, Mustafa nonḍu', ta' sampè' ngabâs robâna. Tapè bân-parabân ghânèko paḍâ acaca lèrè, paḍâ ngarep Mustafa maonga' robâna bân maambhâr mèsemma.

Ta' abit, Mustafa pon mare mellè bhâko. Tapè kobhi naghi' ta' ollè. Ollè satengnga

parjhâlânan, Mustafa akarettèk mellèya kobhi è bârungnga Bhi' Juinap. Pèngghir lorong. Asabâb èssèna palèng lengkap maskè lebbi ghenna' èkatèmbhâng *swalayan*. Para' ḍâpa'a ka bârung, ra-kèra sapolo ḍèppa, Mustafa ngèḍing ghâriḍuna orèng abhân tabân bhut-nyebbhut nyamana. Mustafa ḍâpa' ka bârung. Lèncak lanjhang ḍâri perrèng aèssèbân-parabân sèlèp-salèbhân teppa'na mangkat ghellâ'. Lebbi ghettonna, bân-parabân ghânèko pon mare adhândhân. Bhâ' bâjâna pèsè molè. Ro'om malaṭè. Beḍḍhâ' namoppo' (parabân sanonto lakar bhidhâ bân parabân lambâ', ngambhuwâghi *glowingnga* mowa, bânne tatakrama. Teppa'na apacaran, cè' alossa, dhilâ èkabinè langka alosanna). Mustafa tacengnga', ngandhek sanalèka, ngabâs parabân rowa ngangghuy gincu bârna mèra. Matana paḍâna sè kosong, ta' aèssè pangara. Anapè? Nyatana baḍâ carèta palèng tasèksa ḍâlem oḍi'na.

Lèma taon sè tapongkor, nalèka Mustafa nèmbâ èlmo neng è Jogja. È kellassa, Mustafa anḍi' sèttong bâbinè' sè dhâddhi kembhângnga atè. Mustafa sanget tarèsnana. Bân bâbinè' ghânèko engghi kèya. Bâbine' ghânèko lèbur adhândhân; abeḍḍhâ' pès-tèpès, agincu bârna mèra marḍâ. Napè katarèsnaan sè tombo ḍâlem atèna Mustafa èsabâbbhâghi ngamènnyorra beḍḍhâ'? Otabâ mènḍârrâ gincu? Enten. Mella' atèna Mustafa bânne polana ghânèko, namong kaalosanghuli-enneng, lembu'na acaca èsabbhân arena bân kaparatènnanna ka Mustafa.

Sabbhân ghu-lagghu Mustafa èkontra'anna mastè ollè kèrèman nasè' otabâ jhâjhân ḍâri bâbinè'

ghânèko. Kaḍhâng saminggu tello kale lân-jhâlân ka taman-taman. Ka Malioboro. Akanḍhâ sajhârna'na. È sèttong bâkto, nalèka malem èkorabhi sonar bulân bân lampu-lampu jhâlân. Mustafa bân kakasèna toju' è sèttong korsè saokoran saḍeppa sèghun coma aèssè kaḍuwâ. Ta' amit pole kakasèna nyèyom pèpèna Mustafa. Mustafa tacengnga', bân abâ'na apangrasa ngabbher ka abâng-abâng. Bhennè ngmatana arekkam ghughur/ghâgghâr ḍâun è aḍâ'anna. Mustafa alèrèk, bân bâbinè' ghânèko sem-mèsem konco' samba ajhuluwi tanang ka pèpèna Mustafa kaangghuy ngosap lampat gincu sè aghâmbhâr bibir. Samolèna, Mustafa ta' ngèḍḍhâ tèḍung samalem bhentèng. Rassana racon gincu lebbi mandhi èkatèmbhâng raconna olar. Akomandhin.

Namong è buḍi arè kaontongan ta' abhârengngè Mustafa. Sa'ellana bâbinè'na abit ta' akabhâr; Mustafa ngaollè kabhâr jhâ' kakasèna bhâkal akabin bân orèng lakè' laèn. Namong Mustafa ta' lajhu parcajâ, asabâb babinè' ghântongan atèna perna nètèp jhanjhi, jhâ' ta' alakèya mon ta' bân Mustafa. Ta' bias nola' kabhâr polè, Mustafa bân kancana èpangabâssâ lambâr onjhângan. Èghâḍinto atolès nyama binè'na Mustafa. Atèna Mustafa katon kaghâgghârân ghunong palèng rajâ. Talka. Peddhi. Mustafa nambhâ' tangès samba

nola' jâng-bâjânganna gincu sè perna èpatoro' èpèpèna. Saongghuna ta' coma binè' sè ghun tao maghâgghâr aèng mata sampè' aghili ka songay-songay, ka rabâ-rabâ, ka saghâra, lalakè' tao kèya.

Pegghâ' arebbhân, samba ngampet tangès Mustafa alompet angghuyyâ. Oḍi' è ḍiyâ katon ta' anḍi' ma'na. Mustafa molè ka Madhurâ.

Nyatana parkara sè taon tapongkor ghi' èkarassa anga' bi' Mustafa. Bân Mustafa ta' bias mowang, nola', nangkès jâng-bâjângan teppa'na apes è dhisana orèng. Mustafa ta' mellè kobhi toran è bârungnga Bhi' Juinap asabâb mènḍâr gincuwa katon aghâbây masa lalu sajân tajhem nyoccona. Atèna paḍâna sè `ebungkar polè. Talkana lebbi ḍâlem èkarassa. Mustafa abâli. Bân-parabân sè mola ngantos kaḍâtengnganna Mustafa paḍâ mengnga': bâḍâ apa kalabân Mustafa? Arapa Mustafa ma' abâli, burung sè lè-mellèya? [*]

Cabèyan, September 2021

Khalil Satta Èlman, lahèr è Polo Poterran, Songennep, 07 Mèi 2003. Nolès kalabân bhâsa M a d h u r â m o l a è t o j u ' è b â n g k u Tsanawiyâh_Nasy'atul Muta'allimin Ghâppora.

KOMANTAN CAROK *

Harkoni Madura

Ratosan oreng dari pan-brâmpaan dhisa abhân-dhâlumbhân kalabân cajâ kasoso nojjhu ka romana Brudin. Monyèna klakson sapèda motor patang sambhit masakè' kopèng. Langngè' jhembhâr, tang-bintang atalabuyân. Angèn lèrè ngosapkolè'. Kokossâ knalpot masèttong kalabân kebbhugghâ abu , aghâbâyân rèng-orèng notop èlong.

Sasat neng sanèyap roma neng tatangghâna Brudin mabâdâ kennengngan parkèr, sampè' bâdâ sè mokka' paghâr romana sè èghâbây dâri angghi'âna perrèng. Sabâb mènorot bhârgâ samangkèn ghâpanèka kasempadhân palèng bhâghus ka'angghuy ngaollè rèjekkè sè bânnya'. Tèra'na lampu èbuwân watt arèyas sakojuhur pakaranganna Brudin

Rèng-orèng ajhuwâl ghubhi, jhâjhân, sarta èn-maènan. Ngabidhi maghrib mola è majhâjhâ dhâghânganna. Kerrègghâ bâlâng tor kèbân malem laènna asaloy dhâddhi sèttong aghâbâyân marem ka atè. Pokol sanga' malem, ghun-tèngghun dangdut pon èmolaè. Orèng sè nèngghu patang jhungjhung aghârumbung padâ arebbhu' engghun è yaqâ'na pangghung. Monyèna parsasat alolor seppèna malem.

Rèng-orèng sè napol aghilirân ongghâ ka pangghung kalabân pèssè saghebbhuk è tanang sambhi ajhuluwaghi lembârân pèssè ka panjhâk binè' sè ajogèt jhughâ anyanyi èyèrèngè rèng- orèng sè nengghu ghun-tèngghun noro' ajogèt kèya.

È mongghing kanganna sapasang komantan neng kuwadè sè èdhândhânè pangèyas dâri Sorbhâjâ kongsè' mèbis Rama sarta Sinta. Aghâbâyân èbuwân mata abâlâlâk tor kasambu'. Komantan kasebbhut ghâpanèka Sulaimah bân Mujâb. Sè kaquwâ mènangka pottra-pottrèna

sodhâghâr soghi palèng èhormadhi è dhisa panèka. Ratosân bhâng api èsolet tor èpangabbher ka bâng-abâng, lajhu aledthu' è yattas. Pas nabuy abhujut manca bârna arèyas paabhân èyantara pettengnga malem. Pramèla dâri panèka bânnya' rèng-orèng sè arekkam lèbât telepon selululer. Kasambhât towan roma, Brudin rèpot ngambâ' tamoy è labâng otama. Kalambhi pèsâ', gombor sarta oðheng santabhân sè èyangghuy namba gâgâ' èyabâs. È seddhi'na katèngal rajina abhusana marlènaan jhughâ ta' kala rèpot èbhândhing rakana. Kaðhâng sato-bâkto bibirrà mèsem ajhelling ana'na sè amantan katèngal senneng tor jhembhâr. Namong dhâksakala tatèngghun èpa'ambu amarghâ amonyèyan temba'an. Brudin takerjhât. Bâddâ polisi katello apara'sarta ajhuluwaghi sorat panangkebbhân ka'angghuy Mujâb, mantona. Kalabân cakra'an matè'è Ajib, blatèr dhisa tatangghâ. Brudin tacengnga', bhâdhâna romasa lemme ta' andi' ora'. Mujab lajhu èghâlândâng maso' ka motorra polisi. Sulaimah abherruy, aeng matana aghili ka pèpèna.

Sajjhâgghâ samèngghu Sulaimah èkèppong rèngsa. Komantanna bân Mujab salbut tor asalsalan amarghâ parkara sè ngalè'lè' lakèna. Dunnya romasa copè, ta' tao ihtiyar sè bhâkal èjhâlânnaaghiyâ. È nalèka asar mabâ sarta rèse' u'-bu'u' toron adhulit bhumè. Sulaimah makompol kabângalanna ka'angghuy atanya masala kabinna moso Mujab. Dârâna toron onggha, dâdâna deg-gâdegghân. Tèngka'na laon mara tahanan. On-laon Sulaimah masemma', lajhu toju'neng lèncak è seddhi'na ramana. Sulaimah nondu', mowana potè olay sarta ta' bângal mandheng ramana. Jhilâna arassa gherrâ ta' sangghup ngoca' maskè sakeccabhâ sambhi nyergu' nyabâ èpadâlem tor matennang.

“Bâdâ sèttong masala sè èyatorraghina dâ' rama,” ca'na Sulaimah. Ghârighi'na ngamaèn asbak sè bâdâ è seddhi'na.

“Iyâ, bâdâ apa, Bhing?” sambhiddhâ eppa'na.

“Masala kaulâ sarèng kak Mujab,” sambhiddhâ Sulaimah kalabân bibir ngetter. Ramana ta' lajhu ajâwâb, coma lè-sakalè nyaropot kopi sè ghi' anga' tor ngokos. Sambhi nyergu' roko'na semmo dâlem.

“Poko'na arghâ mate, bâ'na kodhu atellak bân Mujab!” jâwâbbhâ pèndâ'. Sulaimah parsasat ètappor lap-kèlap sèyang arè. Dâdâna seksek èghipè' masala berrâ' tor maghimeng.

“Tapè, rama! raka kaulâ mènangka imam kalowarga sè bhâghus.” sambhiddhâ Sulaimah mayâkèn ramana. Sowarana abâk perrat nahan tangès. Seppè dâkkala. Sakeccabhâ bhâi tadâ' oca' sè kalowar. Brudin adhâk-mardhik, tanangnga merghem kalabân nyabâ abâk ghâncang. Dhinèng Sulaimah nondu' kalèncak kalabân cajâ ngètèk. Pello cellep molaè nyarandhi.

“Ta' osa bânnya' alasân, tang kapotosân ta' bisa èbâr-tabâr! Sèngko' ta' terro manto sè tokang matè'è orèng!” Ramana ngoca' sambhi asèkep bingkèng, tèngalla mèra parsasat apoy marang. Sulaimah manjheng lajhu berka' nojjhu kamarra. Mowana nyokem ka bhântal, aèng matana aghili è pèpèna. Dâlem atèna alèmbur sajuta partanyaan, Jhâ' sakènga Mujab palakona, arapa abâ'na kongsè' ta'tao. Asabâb ngabidhi abhâkalan, masala kènè' akanthâ apa bhâi mostè ècarètâe moso Mujab. Marghâ apa sabhenderrâ saèngghâ Mujab petteng mata kantos tèghâ matè'è Ajib? Bhârâng bhuktè aropa arè' takabuwân apot-copot dârâ sè èpatao polisi bâkto pamarèksa'an aghâbâyân atèna sompek. Amarghâ abâ'na ta' toman nemmo Mujab asèkep magghu sakalè'anna. Sènga' sèkep ghâpanèka ngènjhâm ka orèng laèn nalèkana andi' pokpara.

Lèmbayya dâun kaju jhârân sè maghârè pakarangan romana Brudin jhal-ghunjâlân mara ngembhârè kalèya'na ombâ' sè nyèyom bibirrà pasèsèr. Arè neng mongghing tèmor, sonarra ngellos jhendèla kamarra Sulaimah. Abâ'na atèngka' laonan nojjhu ka buðina romana, kembhâng manca bârna sè tombu lajhu èsèram tong-sèttong. Per-ghâpper kènè' bhèr-abbherrân ègherbhây angèn mor lao'. Dâri jhâuna sowarana adân èkèdging mar-samar.

Bâkto asar Sulaimah ngèrèm Mujab ka penjara. Sapasang lakè binè ghâpanèka patang pandheng, ta' metto caca sakalè maskè sakeccabhâ, ghun pèra' monyèna cekcek sè nalar neng è tèmbo' salang sambhit akantha mabellâ kabuntowân èyantara kaðuwâna.

“Saporana, sèngko' lè' sè ta' abâtes,” oca'na Mujab mokka' kanḍhâ. Cajâna sorem akantha mèkol kasossa'an sè sanget. Mujab nyergu' nyabâ, sambî aghâru cêtaggha maskè ta' ghâtel. Tanangnga merghem sèret, ghìghina ngarekke sarta matana mèra ngampet napso. Sulaimah mandheng tajhem ka lakèna sambî ngoca'

“Kak, masala apa saongghuna sè kongsè' adhâddhiyaghi bâ'na kantos matè'è orèng laèn? Sarta arapa ba'na ma' ta' toman nyarèta'aghi ka sèngko' sabellunna jhâ' andi' moso?”

Mujabta' lajhu ajâwâb akantha bâḍâ sèttonḡ hal sè èpèkkèr. Partanya'anna binèna mara tombhâk sè maghurpong ḍâḍâna sè rennyo. Namong Mujab ta' terro masossa'a binèna kalabân masala berrâ' sè preppa'na êkasandhâng. Mènorot abâ'na coma kajunèla sè bisa ngangkès tor makalower ḍâri penjara sè manyangsara.

“Pola satèya, sèngko' orèng palèng jâhat neng blekkangnga bhumè rèya. Tapè kabhenderrân mostè abhillâè orèng sè loros. Ḍu'a' aghi sèngko', Lè'. Karo ḍu'a' sè bisa ngobâ takdir,” pènta Mujab mategger abâ' sambî ngèngkè' bibirrà. Tanangnga Mujab aremmes ghârighi'na Sulaimah sarta salang pandheng kalabân rassa kerrong sè sanget.

Ojhân è lowar nyèram tana sè ella abit êkaloskosè panèmor. Cellep parsasat arekkep sakojhur bhâdhân.

“Ḍâ' râmman mon rama atanya bâb masalana bâ'na sè saongghuna, kak? Apa sèngko' kodhu neng-ngenneng?” jâwâbbhâ binèna minta kajellân.

“Sambhit bhâi, kanyata'an neng parsidangan bhâkal dhâddhi bhuktè sè tanto!” jâwâbbhâ pèḍâ'.

“Iyâ, sèngko' ngartè, kak!” sambhiddhâ, sambî amèt molè.

Malem sorem, sonarra dhâmar listrik ngatar nerrangè romana Brudin. Dâksakala, motorra tahanan ambu neng tanèyanna. Brudin ngèḡḡing kalower abhâng binèna sarta Sulaimah. Cem-macem partanyaan asaloy èḍâḍâna bâḡ-sèbâḡ

Ḍâri ḍâlem motor tello orèng alonca' kalower. Polisi kaḍuwâ ngèrèngngaghi Mujab kalabân tanang ta' êkalènthong borgol.

“Assalamualaikum, Pak Brudin,” sala

sèttonḡ ḍâri polisi ngolok salam tor aberri' hormat.

“Waalaikum salam,” Brudin ajâwâb salam. Abâ'na tacengnga' ngatèla' Mujab è yaḍâ'na mowana.

Mujab lajhu nyalendher nyongkem ḍâ' mattowana sè kaḍuwâ' kalabân andhâp asor. Dhinèng Sulaimah tapaleggheghân, romasana akantha neng è ḍâlem mèmpe. Jantungnga ḡeg-ḡegheghân ta' karowan. Sulaimah lajhu nyambhellut ka Mujab kalabân rassa astabâ.

“Sabellunna nyo'ona saporâ ḍâ' Pa' Brudin manabi rabuna kaulâ sadhâjâ agânggu katennanganna panjennengngan sakalower. Kaulâ sareng ca-kanca namong terro masra'aghi mantowèpon bapa!” oca'na sala sèttonḡ polisi abâkkèlè sè laèn.

“Beh, ma' bisa? Matè'è orèng èpakalower tor èbibâssaghi ḍâri sadhâjâna ghughâdhân?” ca'na Brudin sambî alèrèk ka mantona.

“Saka'dinto, Pa'. Mujab ghâpanèka ta' sala. Sè matè'è Ajib ènggih ka'dinto Markuwat, bâjing sè ḡhimèn alako neng ḡuḡangnga bhâkona ramana Mujab. Asabâb soka' merres sarta atokolan ḍâ' palako sè laèn, mèlana lajhu èpeccat sareng ramana Mujab. Mènorot pangakowanna, asabâb sakè' atè èbâkto abâ'na matè'è orèng. Mujab lajhu èpadhâddhi komantan carok. Manabi nolak otabâ mabhucor rahasèya, maka Mujab bhâkal èpatè'enna,” ca'na polisi ghâ- panèka lanjhâng lèbâr.

“Markuwat ngadhep dhibi' tor ngako jhâ' sè matè'è Ajib bânne Mujâb, namong abâ'na dhibi'. Amarghâ abâ'nabi'panyakè' dhen-keddhennan sarta èrasoghi arwana Ajib,” sambhungnga polè. Brudin gu'-onggu'ân, ngartè ḍâ' panjellâsanna polisi kasebbhut. Lajhu ngakonḡhâng Mujabbân Sulaimah maso' ka romana kalabân kombhirâ. È langngè' bulân ella bârâs ḍâri ghârâ'â. Sonarra bârâtta ngosar sakojhur jhâghât raja.

Jatra Timur, Maret 2019-2021.

*Komantan Carok: orèng sè èpamaso' ka Penjara ka'angghuy ngèntè'è palako sè saongghunna.

Calorèt Ojhân

È sèttong jhâlân bâl-lèbâdhân sè palèng seppè. Teppa' malem ngaloḍu' bulân sajân ḍâlem. Akarè sèttong lampu mella' ta' patè mana aghântong ka ranca'na jhâtè satengnga matè. Ojhân tek-rettek katonna serra' sè ambuwa. Fatah asanḍhâkep kalabân mata mèra marḍa sekken negghu' calorèt bân bâḍa sè èantos. Ojhân ghi' ghâghhâr ka bhâuna Fatah. Angin pon èkarassa anga'. Jâng-bâjângan ngalèmbâ' ḍâri li'-bâli'na ḍâunna perrèng akalotoran.

Fatah: Sè èkoca' lalakè' ta' buru ḍâri ombâ', Cong! (kalowar ḍâri pettengnga ka aḍâ'anna Bahri)

Bahri: (maambu têngka' kalabân aghâghâp ghâghâng songkèl è buḍiyâna)

Fatah: Apa? Ngètèk? (samba mèsem)

Bahri: Apa maksoddhâ bâ'na ngambâ' sèngko' èpettengnga cara rèya, Ka'?

Fatah: Ngalènga bâ'na ghi'?

Bahri: (ta' mangombâr sowara)

Fatah: Dhâddhi lalakè' ma' cara jârèya bâ'na, Cong? Tang alè' èjhânjhi'i èkabina. Taker pènta'anna lalakè' laèn ètola' kabbhi ghun coma ngantos sèttong bâ'na. Ètos-antos bhuktèna pas temmo akabin bân rèng binè' laèn.

Bahri: (pagghun mabuwi)

Fatah: Mara kabâlâ, apa karebbhâ bâ'na? Apa laku nyokocowa tang alè'?

Bahri: Sabellunna nyo'on saporâ, Ka' (samba nonḍu'). Engko' abherri' jhânjhi laku la tarèsna ongghu ka alè'na bâ'na. Bânni in-mainan.

Fatah: Tapè arapa ma' èdhina akabin bân rèng binè' laèn? Mara ngoca' pateppa' satèya, mata' pegghâ' lè'èrra.

Bahri: Engko' èjhuḍhuwâghi rèng towa, Ka'. Kalamon sèngko' ta' akabin bân rowa, tang emma' bhâkal ta' ngakowèjhâ' perna arèmbi' sèngko'.

Fatah: Bâbâtegghâ lalakè' ta' cara jârèya, Cong. Bân alas an jârèya ta' bias ètarèma jâ'. Alè' la kaḍung ghilâ polana bâ'na. Ma' abâ'na kodhu tanggung jâwâb. Pas pèlè. Ngabin tang alè' apa ngoncèladdhâ calorèt?

Bahri: Saporâ polè engko', Ka'. Maskè engko' nèser ka alè'na bâ'na, sèngko' ta' bisa ngabin. Saporâ sarajâ-rajâna, Ka'. (samba nonḍu' kalabân tanang nyembhâ)

Fatah: Mon la cara jârèya, pahjhâ' bânnya' colo' polè. Pakalowar songkèlla. Sè kemma bhâkal mole kalabânghi' ngèbâ nyabâ (calorèddhâ la ngoncèlat)

Bahri: Apa ta' bias pole epamarè kalabân kakarabhâdhân bân atè sè tennang, Ka'? (samba negghu' ghâghângnga calorètè bâjânganna)

Fatah: (ta' makalowar oca'. Lajhu alèbbâyâyâghi calorèddhâ ka bhâdhânna Bahri)

Ojhân dherres. Angin tanḍes. Malem sajân kowasa ngombâr petteng. Fatah bân Bahri sajân santa' salèng nyèbhèddhâghi calorèt; ka lè'èr; ka tabu'; ka bettès. Ḍâun sè ghâghhâr aghâbây jâng-bâjângan ḍâri sonarra lampu sè tèra'na mang-ramang.

Jugjâkarta, Oktober 2021

Khalil Satta Èlman, lahèr è Songennep , 7 Mèi 2003. Nolès kalabân bhâsa Madhurâ molaè kellas Tsanawiyâh. Samangkèn ajhâr nolès è Komunitas Kutub Yogyakarta.

Vihara Avalokitesvara (Kwan ImKiong) Mekkasân

Jufriadi Dhu'remmek

Labâng maso' Vihara

Vihara Avaloktisvara Mekkasân mênangka sala sèttong dhâdhinghâlân aghâma Bhuddhâ sè bâdâ è Madhurâ, lerresèpon bâdâ è Kampong Candhi, Dhisa Polaghân, Kacamadhân Ghâlis. Amarghâ vihara ka'dinto bâdâ è Kampong Candhi pramèla vihara ka'dinto sareng maghârsarè kalonta èsambhât candhi.

Vihara panèka mênangka vihara sè palèng rajâ sè bâdâ è Polo Mahurâ mênangka bhuktè è jhâman lambâ' sabelluna aghâma Islam jhujhuk dâ' Madhurâ maghârsarè è Madhurâ kabânnya'an nganot aghâma Bhuddhâ. Vihara panèka dâri Kottha Mekkasân jhâuna ra-kèra 17 km lerressa kalao' dâri engghun palessèran pasèsèr Talang siring bisa abhâkta sapèdâ motor otabâ motor roḍâ 4 mênangka tètèyan.

Jhujhuk dâ' sakobhengga vihara para rabu bisa ladngoladhi pa'anabhân sè bidhâ sareng engghun laènna akadhi; labâng ghâpora aghânḍhu' *seni arsitektur* sè téngghi. Para rabu bisa akotrèk (*selfie*), è tanèyanèpon

vihara bâḍâ manḍhâpa sè aèssè saparadhegghâ tabbhuwân molaè sè èbhâdi dâri bessè kantos sè èbhâḍhi dâri konèngan bâḍâ jhughân ghâghâmbhâng sè èbhâḍhi dâri kaju angšana. Bâḍâ jhughân ghârḍu ka'angghuy ngaso, sè nyalèndhâ è engghun ghâpanèka bâḍâ jhughâ mosolla, pura tor grèja nyoprè para rabu bisa alampa'aghi ibâdâ akor sareng aghâma èpon bâng-sèbâng, sadhâjana panèka mênangka talanḍhâ akor tor rokonna sadhâja maghâr sarè sè bâḍâ è Madhurâ

Mènorot Kosala Mahinda, sè nyepowè Vihara Avalokitesvara, èsabbhân arena konglangkong manabi arè Ahad otabâ totobhân, bânnya' maghârsarè dâri sakobenga Madhurâ, nyempattaghi bâkto ka'angghuy ngaonèngè lebbi semma' Vihara Avaloktisvara, amarghâ bâḍâna vihara ka'dinto bhâbh âtèpon akaè' rèntèng sareng karaton Majapahit sè bâḍâ è Mojokerto, JhâbâTèmor. Naleka ka'dinto Kraton Majapahit sè ajhumenneng Rato Tribuana Tungga Dewi ra kèra abad 14, è nalèkana ka'dinto rato tor maghârsarè Mekkasân (Pamelingan) ghi' nganot aghâma Bhuddhâ. Karatonna bâḍâ neng Jhâmbringèn Proppo. Mela'èpon nalèka è Jhâmbringèn bhâḍhi maddhegghâ candhi, Kraton Majapahit ngèrèm patung (arca) lèbât Palabbhuwân Talang. Nangèng patung (arca) kasebbhut ta' bisa èkèbâ dâ' Jhâmbringèn marghâna taḍâ' sè sangghup maḍâpa'. Akhèrèpon arca-arca ghellâ' edhina kantos katopowan tana.

Ra-kèra tahon 1.800-sân arca-arca sè tabhendem sareng orèng tanè nalèka alako aghârâp sabâna. Sareng pamarènta Hindia

Bâlândhâ makon Bupati Mekkasân Raden Adullatif Palgunadi yang bergelar Panembahan Mangkuadiningrat I (tahun 1804—1842) ka'angghuy ngallè arca ḍâ' Kaḍipatèn Mekkasân, nangèng taḍâ' hasèlla jhughân akhèrèpon arca-arca ghellâ' èdhina pagghun neng engghun sè asal .Sa'amponna kèngèng 100 tahun (1.900) pakarangan sè èkennengè arca èbelli sareng katoronan Tionghoa (Cèna). Kantos mangkèn pas dhâddhi Vihara Avaloktisvara.

Bâḍâ tello' arca sè bâḍâ è ḍâlem Vihara Avaloktisvara, sala sèttong ajâjhuluk Arca

AVALOKITESVARA BODHISATVA (KWAN IM PO SAT) tènghina 155 sentimèter, lèbâr tennga 36 sèntimètèr, tebbel bâgiyân bâbâ 59 sèntimètèr.

Manabi para maos kasokan jâr kalènjâr ka Mekkasân ka'angghuy nambâ'i pangaonèngan, langkong sa'èna sempattaghi jhujhuk ḍâ' Vihara Avaloktisvara sè kalonta kalabân sebbhudhân “Candhi sa'amponna ka'ḍinto pas terrossaghi akalènjâr ḍâ' Palabbhuwân Talang Siring , mènangka palabbhuwân kennengenna arca-arca sè samangkèn èsèmpen è ḍâlem Vihara Avaloktisvara.

Wisata Lon Malang Nojjhu Internasional

Zian Sagara

Pasèra sè ta' ngaonèngè kabaḍâ'ân saghârâ Lon Malang, mongghi' anyama'a arassaè oḍi'na è polo Madhurâ bân sakobengnga. Sala sèttong kalongghuwân sè aropa'aghi wisata ghâbâyân ka'dinto lakar cè' asrèna, asabâb èyopènè, tor bisa maghumbirâ manossa sè terro ajâr-kalènjârâ maèlang rowet pèkkèranna, mabhunga pangghâyânna sopajâ senneng tarèsna. Kennengan engghunnèpon bâḍâ è Dhisâ Bira Tengah, Kacamadhân Sokobânâ Kabupaten Sampang. Èngghunnèpon bân arèna rammè ḍâri para bârga paḍâ bhâi rabuna ḍâri ḍâlem naghârâ sè lowar Propènsi Jhâbâ Tèmor, otabâèpon ḍâri lowar naghârâ bâḍâ ḍâri Korea, Malaysia, bân laèn èpon.

Pasèra sè ta' ngaonèngè kabaḍâ'ân saghârâ Lon Malang, mongghi' anyama'a arassaè oḍi'na è polo Madhurâ bân sakobengnga. Sala sèttong kalongghuwân sè aropa'aghi wisata ghâbâyân ka'dinto lakar cè' asrèna, asabâb èyopènè, tor bisa maghumbirâ manossa sè terro ajâr-kalènjârâ maèlang rowet pèkkèranna, mabhunga pangghâyânna sopajâ senneng tarèsna. Kennengan engghunnèpon bâḍâ è Dhisâ Bira Tengah, Kacamadhân Sokobânâ Kabupaten Sampang. Èngghunnèpon bân arèna rammè ḍâri para bârga paḍâ bhâi rabuna ḍâri ḍâlem naghârâ sè lowar Propènsi Jhâbâ Tèmor, otabâèpon ḍâri lowar naghârâ bâḍâ ḍâri Korea, Malaysia, bân laèn èpon.

Maskè sè mokka' ta' patè abit tor ghi' è kabidhi cem-macemma karèpodhân. Molaè ḍâri ta' saroju' pamangghi para tokoh maghârsarè sè bâḍâ sareng pangalola è Kampong Bâto Lenger Dhisâ Bira Tengnga. Asabâb parmèlana mokka' taon 2017 ghi' ta' anyama saghârâ Lon Malang. Tapè anyama saghârâ “*Cuma Kamu*”, ngala' ḍâri sala' sèttong bhul-ombhul nyanyèan. Jhughân è ḍâlem ghi' èssèna ta' patè teppa' ca'na rèng-orèng nojjhu ka ressem, polana bâḍâ tolèsan sè ngahiya sè kakajuwân, atolès okara sè korang saè, molaè ḍâri “*kamar janda mendesah, danau asmara, papa pulang mama basah*”, tor okara sè korang saè laènna. Saèngghâ sareng pamarènta Kabupatèn Sampang pas èpapolong

antarana para tokoh maghârsarè bân pihak pangalola ka'angghuya nyarè jhâlân kalowar maklè ghi'- paghi' ta' dhâddhi tokar.

Namong sa'amponna masala panèka ranta, pas wisata saghârâ Lon Malang, tebbas sajân lajhu bânniya' pan-saponapan kabâdâ'ân sè aobâ bhâghus tor èrabat. Manabi maso' ka ḍâlem, *wisatawan* bhâkal è saddhâ'aghi cem-macem maènan sareng èparèngè pamandangan sè asrè tor macellep atè. Bâda jhughân *café*, *PKL*, bisa jughân ka'angghuy *camping* bân laènna. Sè unik ḍâlem jhughânan èsaḍiya'aghi Musholla otabâ langghâr ka'angghuy sadhâjâ oreng sè kasokan abâjhâng manabi ḍâpa' mancèng bâkto.

Saghârâ Lon Malang panèka èromat tor èrabât sareng swasta lèbetèpon Pokdarwis, Badan Usaha Milik Desa (BUMDes), Kelompok Masyarakat Pengawas (POKMASWAS) Putera Bahari sè èseppowè salèrana Bapa' Mastuki. Èngghun kasebbhut jhughân ollè bhântowan ḍâri pamarèta Kabhupatèn Sampang ngalèbâdhi Dinas *Pariwisata*, Dinas *BPMD* bân Dinas *Diskumnaker*. Saèngghâ cè' lekkassa jhuna. Sala sètongnga bânniya'na *fasilitas* sè alengkapè molaè bhlumbhâng langngoy, *motor ATV*, *Banana Boat*, *Gazebo* sarta kennengan to-fotowan sè bhânget bhâghus tor *Instagramable*. Arghâmaso'na jhughân abâ' moḍâ karo lèma èbu ropiya. Coma manabi terro nompâ' ènga' *Motor ATV* biyasana usa nambhu bâjâr pèssè sèwa, manabi ta' kalèrowa ḍupolo èbu ropiya, tapè

ghânika bisa ngala' satobugghâ.

Sa'amponna panèka wisata saghârâ Lon Malang polè, èstona bânnè ghun coma aropa'aghi tembilang wisata. Nangèng polè aropa'aghi tempat sè bisa dhâddhi parantara ka'angghuy ngaollè pangasèlan sè langkong saè ḍâri sabellunna. Bânniya' maghârsarè se sa'amponna bâdâ wisata Lon Malang pas ngaollè pangghâbâyân jhughân panghasèlan lèbât usaha sè è ghâḍhuwi ka'angghuy ngamrè rajhekkè sè sareng Pangèranampon è saḍiya'aghi kaparlowan ajhâlânaghi kaoḍi'anna. Pramèla ḍâri ka'ḍinto rassa cè' bhâgussa lamon terros èrabât kabâdâ'âna. Sadhâjâ maghârsarè sarengan pangalola ajung-rojhung mènangka ka'angghuy ma'ajhu tembilang wisata saghârâ Lon Malang ka'ḍinto sè ka'ḍimma ḍâgghi' jhughân pamarènta marèngè bhântowan sè è rassa kaparlo. Saèngghâna kabâdâ'ân saghârâ Lon Malang ka'ḍinto pagghun bâdâ tor bhâkal sajân rammè ḍâri para *palancong* otabâ *wisatawan*.

Apapolè kennengngan wisata kasebbhut teppa' nèng è tempat sè *strategis* alias cè' semma'na sareng jhâlân rajâ. Ètambâ parna è lèngghi'in Puteri Indonesia taon 2020 sè tapongkor. Dhâddhi maghâmpang ka'angghuy orèng ngaonèngè tor dhâdhâp pola bisa ngalèngghi'in. Asabab ampon è kaonèngè, bhidhâ sarengan sè èngghun wisata sè bâdâ tapè ngadâlem ḍâri jhâlân rajâ. Amarghâ pagghun korang rammè bâḍâna, nangèng ampon mashur ka mèyarsa kabâdâ'âna.

Ghâtè Mertè Bhâsa

Mudhar CH

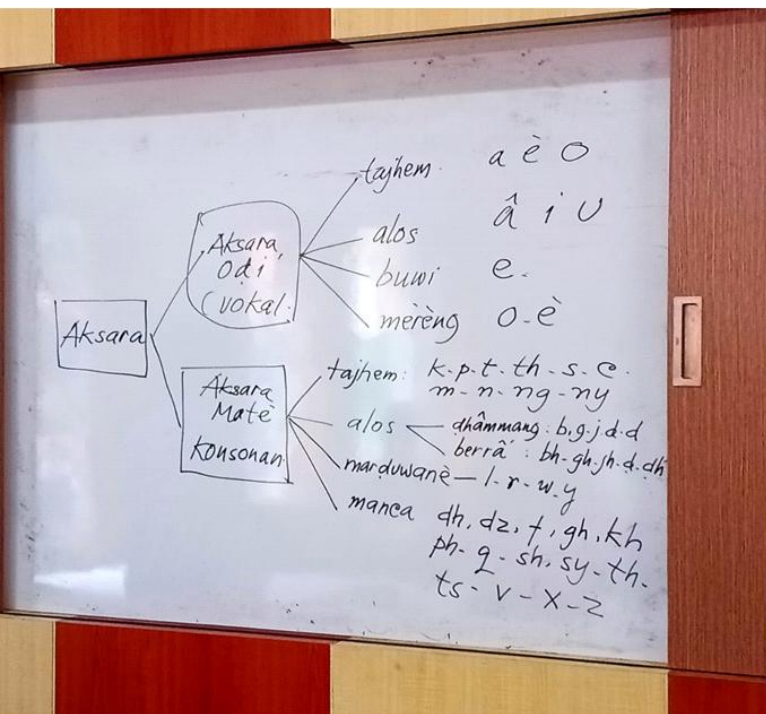
Bhâsa Madhurâ aropa'aghi bhâsa sè èghuna'aghi ghâlimpo' maghârsarè Madhurâ. Bhâsa Madhurâ èghuna'aghi korang langkong 13,6 juta orèng è polo Madhurâ, Jhâbâ Tèmor tor *bhâbâ* sè èsebbhut *bhâbâ Tapal Kuda*, sarta laèn-laènnèpon.

Sampang mènangka Kabupatèn sè bâdâ è polo Madhurâ jhughân ghâdhuwân kawâjibhân ka'angghuy mertè tor maratènè bhâsa ka'ðinto. Bâdâ pan-saponapan lalampa'an sè èlampa'aghi è Kabupatèn Sampang mènangka bujut èhtèyar ka'angghuy jhennona bhâsa, saè dâri maghârsarè biyasa otabâ pongghâbâ lèbât tor-kantor pamarènta'an.

Bupati Sampang, Bapak H. Slamet Junaidi,

ngaghungè lalampa'an “Saè Ka'ðinto”. Lampa Saè Ka'ðinto, sabbhân arè Jhuma'at awâjibbhâghi bâ-pongghâbâ sè aðhines è tor-kantor tor maghârsarè ka'angghuy aghuna'aghi bhâsa Madhurâ. Sadhâjâ pongghâbâ è Sampang kodhu abu-ðhâbu kalabân aghuna'aghi bhâsa Madhurâ, saè pongghâbâ sè palèng mandhâp kantos pongghâbâ sè palèng tèngghi pangkattèpon.

Sapanèka jhughân èsakola'an. Ghuru tor sadhâjâ pongghâbâ è sakola'an wâjib jhughân abu-ðhâbu kalabân aghuna'aghi bhâsa Madhurâ. Nalèka pangajhârân è dâlem kellas wâjib ngalampa'aghi lampa Saè Ka'ðinto. Ghuru kodhu aghuna'aghi oca' Madhurâ nalèka ajhârbâ'âghi pangajhârân saèè kellas otabâè lowar kellas. Ghuru kantos

èwâjibbhâghi *avideo* pangajhârân otabâ lalampa'an laèn è sakola'an ka'angghuy èreppottaghi ka Dinas Pendidikan Kabupaten Sampang.

Salaèn dâri ghanepêka, Dinas Perpustakaan dan Kearsipan (dispusip) Kabupaten Sampang ngaghungè lampa KBM (Kellas Bhâsa Madhura/Kelas Bahasa Madura). Kellas Bhâsa Madhurâ ka'dinto aropa'aghi lampa ajhâr bhâsa Madhurâ areng-sareng. Tarêka lampa ka'dinto èbâdâ'âghi Dinas Perpustakaan dan Kearsipan tor kennengnannèpon è Aula Dinas Perpustakaan dan Kearsipan Kabupaten Sampang, Jhâlân K.H. Wahid Hasyim 143 Sampang, è adâ'na Pasar Srimangunan Sampang.

Lampa kasebbhut ampon kalampan kabit taon 2019. Lampa ka'dinto mênangka pangaddreng dâ' dât-ngodâdhân sè bâdâ è kottha otabâ sadhâjâ maghârsarè Sampang. Bâktowèpon samènggu sakalèyan sabbhân arè Ahad. Kalabân tojjhuwân ka'angghuy mabânnya' sombher *literasi* abhâsa Madhurâ. È bâkto ka'dinto namong na'-kana' morèd SD, SMP, SMA, tor Mahasiswa sè ngèrèng.

Ngabidhi taon 2021, -èyompama'aghi bulân-KBM panêka atambâ nyonar. È taon 2021 KBM èpertè salèrana sè moljâ Bapak Bustomi Ir. Kn, S.Pd., M.Pd., M.M. KBM èlampa'aghi samènggu du kalè, arè Salasa sareng arè Kemmis, kalabân angghuta sè langkong jhekjhek. Angghutaèpon otabâ sè ngèrèng lampa KBM ajhâr areng-sareng korang langkong 32 orèng.

Bapak Bustomi sè parjhughâ mênangka sè èparcajâ Dispusip ka'angghuy nyepowè otabâ ngajhârâghi bhâsa Madhurâ è dâlem KBM salèrana langkong addreng tor ghâtè. Padhâna sè rabuwèpon dâri Kacamatan Banyuwatès sè bâdâ è pocak dâjâ Kabupatèn Sampang ta' cokbâ adhimènè 32 orèng sè bhâdhi ajhâr bhâsa Madhurâ. È ka'dinto kaoladhân dâri bâkto otabâ *jadwal* sè ampon ètantowaghi pokol tello' bâk-abâk malem (salastarèna Asar), Pak Bustomi sangghup ngabidhi pangajhârân pokol duwâ' otabâ pokol satengnga duwâ' sèyang, saejjhâm satengnga otabâ saejjham adhimènè dâri bâkto sè ampon ètantowaghi. Namong asabâb pan-saponapan kabâdâ'ân pangajhârân èlampa'aghi sorop kalabân *jadwal* sè bâdâ.

Salèrana ngabidhi pangajhârân dâri sè palèng dhâsar. Bâb sè èyajhârâghi èngghi ka'dinto horop, vokal, tor konsonan sarta macemmèpon. È dâlem bâb horop tantona parlo ngaghâli èjhâ'ân tor angghuyânnèpon. Saterrossèpon bhuru oca'. Salastarèna oca' èterrossaghi dâ' ondhâgghâ bhâsa, kaghuna'an ondhâgghâ bhâsa tor laèn-laènnèpon.

Lampa ajhâr ampaghân ta' namong lèbât kellas è aula perpustakaan. Tello polo duwâ' orèng ka'dinto terros ajhâr lèbât *medsos* ghâlimpo' *WA*. Sanaos dâri pangghâbâyân (*profesi*) sè ta' padâ, sadhâjâna padâ addhreng ngalampa'aghi dhâbuna rèng seppo, “Bherrâs sè potè marghâna aèsek sakanca'an.” Sadhâjâ padâ ghâtè ngokèr tarêka mertè bhâsa.(*)

TARÈKANA BALAI BAHASA PROVINSI JAWA TIMUR KA'ANGGHUY AROMAT BHÂSA MADHURÂ LÈBÂT PANERJEMAHAN BUKU

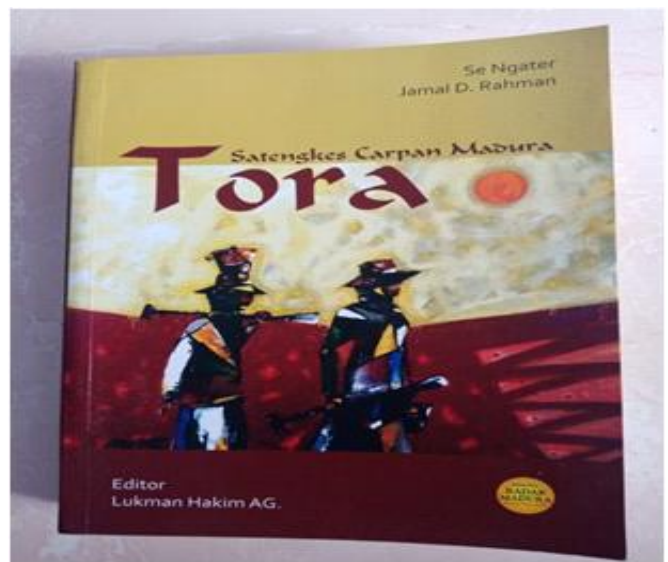
Dwi Laily Sukmawati

• Paðâ sarengon-taon sè tapongkor, Balai Bahasa Provinsi Jawa Timur ghâdhuwân possa' tarèka ka'angghuy aromat tor majhurbu bhâsa daèra sè bâðâ neng è Jhâbâ Tèmor, tamaso' jhughân bhâsa Madhurâ. Sala sèttong tarèka sè ampon kalampan èngghi ka'ðinto narjema'aghi empa' bughu bhâsa Madhurâ ka ðâlem bhâsa Indonesia sè ðâri 20 bughu sè bhâkal tarjâma'aghina è taon samangkèn. Tojjhuwânèpon sopajâ sadhâjâ angghidhân/karya bhâsa Madhurâ sè ampon èserrât sareng pan-saponapan panulès kèngèng èbâca tor èkaghâli jhughân sareng sadhâjâ maghârsarè sè bâðâ neng Jhâbâ Tèmor jhughân neng Indonesia. Kaempa' bughu ka'ðissa' aropa'aghi sèttong puisi sareng tello' carpan. Bughu ka'ðissa' èyantarana:

1. Sokana angghidhâna Mat Toyu

2. Satèngkes Carpan Madhurâ TORA terbi'âna Jawa Pos Radar Madura

3. Lancèng Talpos angghidhâna N. Shalihin Damiri

4. Orèng-Orèng Palang angghidhâna Lukman Hakim AG

Sabellunna bughu ka'dissa' ètarjama'aghi ka dâlem bhâsa Indonesia, Balai Bahasa mabâdâ seleksi pantarjâmah dâ' ka sadhâjâ maghârsarè sè ghâdhuwân pangaterro jhughân kajunèlanna è biḍang panarjâmahan ka'angghuy ngèrèng dâlem lalampaan ka'dissa'. Salastarèna èparèngè ujiyân tolès lèbât daring (online), ahèrra èpèlè 3 pantarjâmah sè akor sareng panilaian juri. Sabâtara katello' pantarjâmah sè lolos dâlem seleksi daring èyantarana Adrian Pawitra, Nurul Fadhillah, sareng M. Hafid Effendy ètambâ sareng sèttong pantarjâmah dâri Balai Bahasa Provinsi Jhâbâ Tèmor, Dwi Laily Sukmawati.

Nèyaddhâ kaempa' bughu sè ampon ètarjama'aghi ka dâlem bhâsa Indoensia ka'dinto bhâkal èterbi'âghina è taon samangkèn sopajâ bisa nambâi referensi bhâsa Madhurâ sè samangkèn kabilâng sakonè' ètembhâng sareng bhâsa daèra laènna. Malar moghâ tarèka sè akadhi ka'dinto bhâkal terros kalampan neng taon-taon sè bhâkal dâteng, Saèngghâ bisa marèngè sontèghân imun dâ' ka maghârsarè Madhurâ è tengnga pandemi covid-19 sè kantos samangkèn ta' jhughân lastarè. Bhâsa Madhurâ langkong parlo pamertè dâri pihak pamarènta, hososèpon pamarènta daèra jhughân pamarènta pusat akadhi Balai Bahasa Provinsi Jawa Timur.

Ngawal M. Tabrani kantos Narema Gelar Pahlawan Nasional

Acara Bulan Bahasa dan Sastra 2021 dâri Propènsi Jhâbâ Tèmor èbukka' kalabân tariân "Nonḍhung Bhâlâi" dâri Madhurâ

Bulân Oktober mènangka ngèmodhi bulân bahasa mongghu dâ' ka sadhâjâ maghârsarè Indonesia. Pramèla dâri ka'dissa', Balai Bahasa Provinsi Jawa Timur, kalerresân neng è tangghâl 22 Oktober 2021, pokol 09.00—11.00, kalampan neng Fave Hotel Sidoarjo mabâdâ tarèka aropa'aghi dialog sareng empa' narasumber, èyantarana Kepala Balai Bahasa Provinsi Jawa Timur (Dr. Asrif, M.Hum.), Wakil Ketua Komisi E DPRD Provinsi Jatim (Hikmah Bafaqih, M.Pd.), Kepala Dinas Sosial Provinsi Jawa Timur (Dr. Alwi, M.Hum sè èbâkkèlè sareng Kepala Bidang Penanganan Fakir Miskin dan Pemberdayaan Sosial, Ibu Sufi), tor Ketua Dewan Kahormatan PWI Jawa Timur (Djoko Tetuko). Rabu dâlem acara ka'dissa' satos lebbi peserta saè sè rabu langsung ka hotel, jhughân lèbât zoom sareng kèngèng ngoladhi dâri youtube Balai Bahasa Provinsi Jawa Timur.

M. Tabrani mènangka sala sètting

pajuwâng nasional è biḍang bhâsa sè asalla dâri Mekkasana Madhurâ. Bhângsa Indonesia patot asokkor ghâḍhuwân sala sètting ngangodâdhân Madhurâ sè ampon tegghes marèngè ide otabâ pamèkkèran, manabi bhâsana orèng Indonesia èngghi ka'dinto Bhâsa Indonesia bânne Bhâsa Malaju. Pramèla dâri ka'dissa', èyarep dâ' sadhâjâ maghârsarè, hososèpon Pamarènta Kabhupatèn Mekkasana, mènangka kennengngan èka'dimma M. Tabrani bhâbhâr kodhu ghâḍhuwân tarèka ka'angghuy ngajuwâghi M. Tabrani ngaollè gelar Kepahlawanan. Balai Bahasa Provinsi Jawa Timur asareng sadhâjâ pihak terkait jhughân media massa, sanat adukung pamarènta adhâddhiyâghi M. Tabrani mènangka Pahlawan Nasional. Malar moghâ nèyat saè ka'dinto bhâkal ajhâlân molos saèngghâ Bhângsa Indonesia kèngèng marèngè pangormadhân dâ' almarhum M. Tabrani kalabân gelar Pahlawan Nasional.

PARAMPA LALAMPANA

Abdul Gani

Manabi dâpa'dâ' ka'dinto

Torè papađâ langkana

Nata abâ' ngakorrâghi kabhângonna aghâma

Nètèng astute lèbât jhâlârân kètab soccè

Manabi bâđâ NARKOBA akobâ'

Jhâ' kongsè alèrèk asèrèk pas èkennèng tarèk

Koko ta' ghinjek dâri jhâlârân lambârân soccè

Aparèng pèghun ađâ' ka sè nanđâ

Pas parèngngaghi jhâ' pèlè raja kènè'na

Pèrengngaghi carètana Gerbang Salam

Pas candhâk

Kaè'aghi ka pangghâliyan seppo tor para anom

Karaop sopajâ dhâddhi beđđhâ'

Sopajâ kaoladhân kalowar labâng jhâ' ka'dinto bâđâna

Kantos kèngèng notobhi calana pola solap ka cacana

Dhâddhi tanđhâna bâgiyan dâri robâna

GHUTAO

Sony

Dhika jhâu, bulâ jhâu

Dhika semma', bulâ semma'

Sètong bâburughân

Mongghu dâ' sadhâjâ manossa

Sè ta' agghâđhuwi kakowadhân

Angèng Allah Sè Amorbhâ Jhâghât

Sè kodhu cekka' è dâlem atèna bulâ bán dhika

Bâkto asar mabâ, nanđhâ'âghi

Para' compet arè

Aoter ghântèyan

Mata arè sareng bulân

Dâri poros èpon

Sètong bâburughân

Mongghu dâ' bulâ bán dhika

Bhâkal compet

Ghutao ...

Èsto èpon manossa ka'dinto

Namong ngantos bâkto

Sabbhân arè alèmbâ'

Ka bârâ'.... ka tèmor... ka lao'... ka dâjâ...

Lastarè ka'dinto

.....Ghutao....

MADHURÂ ĐALEM SATÈNGKES CATOR

Harkoni Madura

Bhumè Madhurâ mènangka sangkolanna bângaseppo

Sè nyekkar dâri sareddemma ghilina pello

Samarghâ sadhâjâ panèka terbi' dâri èsto

Nyopprè ngopènè sadhâjâ pota

Đhung-gheđđhung èpaddhek manca bârna

Jhâlân èpalèbârè rèyas pu-lampu sè aghuđhâ mata

Pong-kampong ta' abhidhâ moso kotha

Pambangunan rampong tor ètata ranta

È man-đimman sakola'an tor ponđhuk ghumbus

Sadhâjâ pađâ mèsèm èkèppong rassa kombhirâ

Madhurâ samangkèn aghâlirâp dâlèm pamor

Jhâjâ rajjhâ mor-saomor ta' sakađhâr cator

Ngođâđhân pađâ saroju' nyarè èlmo kalabân tarongghu

Arombhâs kamèskènan abhâbhat kabhuđhuwân

Nyopprè buđi arè jhibâ raghâ ta' èbhulet *modernisasi*

Sarta ètarjhâ aros *globalisasi*

Banyuates, 5 Februari 2021

KALOMPA'AN SÈTAN

Hasmidi*

Yasir aghuruk dâđâ

Nyarè tembessâ tarèsna

Nèng pakaranganna

Samarèna ngadhek bâkto lalèma'

Ètekkorè ghârighi' sè empa'

Ajhârân pagghun ètamen abâ'

Yasir

Sètong carèta èdhumbi' sètan

Èlompa' satengnga tarètân

Nèng bitongan arè sè ajhâlân kadhibi'

Acora' bâbâ'

Nèng partèngka ta' kennèng dhumbu'

Ngatamaghi tèngka aropa lalakonna bhâdhân

Maskè tabhentor kalabân moso ta' kennèng labân

Yasir

Jhekjhek

Legghâ

Nyaghârâ

Ngabâktè tategghu'ân

Masamporna kaođi'ân

Songenep, 2021

Ah. Hasmidi, ngajhâr bhâsa Indonèsia nèng SMA Negeri

1 Bluto tor ngajhâr bhâsa Madhurâ nèng SDK Sang

Jhâjhân Bâ'-dâbâ'

Mat Toyu

Jhâjhânan bâ'-dâbâ' panèka kalonta è *daerah* Songennep bagiyân ka bârâ' lao'na (Prenduan, Paraghâ'ân, Bluto, Guluk-guluk, Gandhing tor èsokobeng èpon). Bhâdhân kaulâ ta' ghâdhuwân pamangghi, ta' ghâdhuwân pekkèran, ta' andi' ghâmbhârân èbâkto bhuru dâpa' ka Karduluk pas èajhâk ngobangè jhâjhân bâ'-dâbâ'. Ta' akadhiyâ cocor, korkit, bhâthèl, naghâsarè, ghuring gheqdhâng bân salaèn samacemma sè ampon kalontha *lintas kabupaten* otabâ *lintas provinsi* namong bhidhâ nyama, akadhiyâ sumpil sè paqâ kalabân naghâsarè, jhâjhâna paqâ, namong nyamana laènan. Ngèrèng bhâdhân kaulâ ajhârbhâ'aghiyâ salèrana bâ'-dâbâ'.

Pengkabidhân èngghi panèka bahan èpon sè kodhu bâdâ: teppong kanji, teppong terigu, jhuko' col-kocol, bisa jhughân jhuko' cang-kacangan, bhâbâng potè, sa'ang, bujâ, tanto ta' loppa jhâjhân ka'dinto jhughân bhuto aèng. Manabi sè kasokan palappana bisa ètambain bhâbhang mèra.

Sè kapèng duwâ' èngghi panèka alat èpon: paghuringan/bâjhân bân sotthèl. Bak pangola'an, cobik, cek-kocek, laddhing.

Sadhâjâ bahan-bahan kasebbut sè ampon bâdâ, manabi teppong kanji satengnga kèlo, maka teppong teriguna ta' mabi

(ta' usa) nya'-bânnya', teppong terigu ka'dinto coma èanoro'è sakonè', sopajâ ta' ngenthat parana, sopajâ ta' padâna ngaèl bân, manèsan karet bân samacemma. Èpamaso' jhughân jhuko' col-kocol sè pon èbuwâng lang-tolangnga, sopajâ ta' nyoco' bilâ èdjhâ'âr.

Tanto mowang lang-tolang jhuko' col-kocol otabâ cang-kacangan panèka kodhu bâdâ bâkto bâng-sèbâng, sè saè pajhât kalabân jhuko' col-kocol, sabâb bilâ èghuring nèka bhâkal nambâi ro'om sè nyarèdem tor jhughân ghâmpang bâkto ajhijhi'i. Jhuko' sè ècamporraghiya ka teppong kanji tanto ampon dâlem kabâdâ'ân berse, salastarena èbhersè'è jhughân èkocek sampè'alos.

Bhâbâng potè ra-kèra sanyamanna, sa'ang jhâ' nya'-bânnya' (bisa jhughân ta' ngangghuy sa'ang, manabi ta' kasokan) bân bujâ èkocek dâlem cobik, jhâ' kantos loppa bhâbâng kasebbhut sopajâ èkombi' ghâllu sopajâ ro'omma bhâbâng potè ta' katotop kolè'na. bisa jhughân èsèmbu kalabân bhâbang mèra, aghântong mongghu sennengnga orèng otabâ cokobbhâ bhândhâ ka'angghuy nambâi bhâbâng. Sabab bâdâ orèng sè ta' senneng dâ' bhâbâng mèra dâlem ba'-daba'.

Molaè dâri teppong kanji, teppong terigu sacokobbhâ, palappa sè pon èkocek tor jhughân ètambâ jhuko' col-kocol otabâ cang-kacangan ècampor/èghâluy dâlem bak sè pon èsadhuyaghi sampè' sadhâjana rata, tanto ètoro'è aèng namong cè' sakonè' saèngghâ bisa acampo akadhiyâ bilâ aghâbây adhunna penthol. Èbentuk, èpabunter-pèppa'-tèpès, pas ècabbhur ka mènnya' sè ampon panas. Èghuring sampè' massa' namong jhâ' sampè' potthon.

- Sombhâr ghâmbhâr: FB Joe Mawar
- Mat Toyu Orèng songennep sè nettep è Karduluk. Bukuna sè pon ngombâr Kerrong ka Omba' (2019).

Ka' Avan: “Lèbur Ngajhâr Sastra Lèbât, Dhungngèng”

Kalerresân neng arê Jum'at, Tim Rêdaksi Majallah Jokotole, Dwi Laily Sukmawati rabu dâ' compo'èpon Ka' Avan. Sala sèttong ngangodâdhân sè addhreg malanggheng bhuddhâjâ maca tolès otabâ *literasi* kalabân cara adhungngèng. Kaḍuwâna aḍhâ-kandhâ pokpara buddhâjâ literasi sè samangkèn teppa' mè-rammèna kalampan sareng pamarènta.

1. Ka' Avan, kadhiponapa kabhârrepon. Saè?

Alhamdulillah saè, Bhuk. Salagghi' kèngèng kabellâsânnepon Gustè Allah SWT, tor teptep kaghânjâr bârâs salamet. Malar moghâ Bhuk Lely saka'dinto jhughân.

2. Amin ya Allah. Ka' Avan, akadhi sè ampon kapèrenggan, Ka' Avan ka'dinto kan tamaso' sala sèttong pangromat dhungngèng sè bâḍâ è Songennep. Aponapa sampèyan ma' lèbur ka dhungngèng Ka'?

Mator sakalangkong pangèstowèpon Bhuk Lely. Èstowèpon, kabânnya'an ḍâri bhâdhân kaulâ sareng panjhennengan ka'dinto lèbur dâ' carèta otabâ dhungngèng. Sabbhân arê ta' tobâng sè acarèta. Saè sareng pottra-pottrè èpon otabâ sareng sakanca'an. Bhâdhân kaulâ tamaso' sala sèttongnga. Bhânget lèburâ ka carèta otabâ dhungngèng. Kabiyâsa'an lèbur ka dhungngèng ka'dinto, amarghâ molaè ghi' kènè' segghut èdhungngèngè sareng rèng seppo otabâ bhâlâtangghâ. Kabiyâsa'an lèbur mèrengngaghi dhungngèng ka'dinto sè cekka' kantos samangkèn. Mèlaèpon bhâdhân kaulâ èstona bânne namong lèbur adhungngèng, nangèng lèbur jhughân mèrengngaghi dhungngèng. Saè lèbât radio, *youtube*, otabâ maca dhungngèng sè bâḍâ è ku-buku.

Ḍâri pan-saponapan dhungngèng sè ampon bhâdhân kaulâ kaonèngè, rassaèpon èman manabi ta' èdhungngèngaghi polè dâ' na'-kana'. Pola-pola, lèbât dhungngèng ka'dinto na'-kana' bisa ngaollè pangaonèngan anyar, bi-lebbi bâbulângan sè beccè', kaangghuy sango paghi' bilâ ampon dhibâsa.

3. Ponapa pèghunaèpon dhungngèng ka'dinto, Ka'?

Akadhi sèampon èkaonèngè sareng panjhenengan sadhâjâ. Anglèbâdhi dhungngèng, ka'dinto bânnya' pèghunaèpon. Dhungngèng bisa dhâddhi panglepor atè. Bisa masenneng dâ' na'-kana'. Tarèka ponapa'a bisaos, bilâ ampon nyennengngaghi otabâ maghumbirâ na'-kana'

ka'dinto bisa maperna. Mèla ḍâri ka'dinto, dhungngèng bhânget rajâ pèghunaèpon. Sabâb, bilâ na'-kana' ampon senneng tor perna, èyajâk ajâr ponapa'a bisaos mastè ghellem.

Lebbi ghâmpang ngajhâr na'-kana' sè ampon lolo' katèmbhâng ngajhâr na'-kana' sè ghi' ta' perna. Dhungngèng ka'dinto bisa dhâddhi pamokka' pangajhârân. Saè è sakola'an-sakola'an otabâ è Madrasah Diniyah.

Ḍâri senneng tor lèburâ na'-kana' sè ngèḍingngaghi dhungngèng, ka'dinto ta' èghârâssa jhâ' abâ'na saongghuna èbherri' pangajhârân. Coma lèbât dhungngèng. Mèlana na'-kana' bisa onèng pan-saponapan adhât têngka coma ḍâri carèta otabâ dhungngèng. Opama, bâḍâ sèttong dhungngèng ḍâri salèraèpon Bapa' Oemar Sastrodiwirjo, sè bhul-ombhullèpon Ebbhu' bân Mothak.

È sèttong kennengan, è pèngggir alas rajâ, bâḍâ

ebbhu' sè abudu'ân. Buđu'na ghi' nè-kènè'. Ghi' ta' dhâddhi ajhâlân. Sabbhân bâkto coma neng-enneng è lèbunna. Ta' kalowaran sakalè. Dhinèng lèbunna ebbhu' ghellâ' bâdâ è bhungkana nanggher sè cè' tengghina. Ta' jhâu dâri bhungkana nanggher ka'dinto, bâdâ mothak sè ampon cè' towana. Mothak ghellâ' sakanca'an sareng ebbhu'.

Ènalèka sèttong arè, ebbhu' ngajhâk jâr-kalènjâr ka mothak. "Maju' thak, èntara jâr-kalènjâr sambu nyarè kakanan sè man-nyaman. È dissa' rowa bâdâ kebbhunna gheqdhâng sè cè' bânnya'na, buwâna jâ-rajâ, bân sa'-massa'," ca'èpon ebbhu'.

"Enjâ' Bhu', sèngko' cè' lèssona satèya. Bân polè, abâ' la towa. La ta' kellar sè ajhâlânana jhâu. Ta' paqâ bân ghi' dhullu. Dhina kassa' bâ'na bhâi la. Sèngko' sè ajâgâ' buđu'na bâ'na. Ya mon bâ'na nèser ka sèngko', ta' langkong ollèyaghi gheqdhângnga ca'-oca'an satoghel," jâwâbbhâ mothak ka ebbhu'.

Ebbhu' saroju'. Sangghup sè ngollèyaghiyâ gheqdhâng ka mothak. Sa'amponna amit, ebbhu' pas mangkat, dîng-ngèndîng. Alonca' dâri ka'-bungka'an sè sèttong ka sèttongnga, lar-nalar è ca'-ranca'na kaju. Sakejjhâ'agghi' ampon dâpa' ka kebbhun gheqdhâng sè ètojju. Nyatana pajhât ongghuwân. Bânnya' bhungkana gheqdhâng sè ampon abuwâ tor sa'-massa'. Ta' caca'an polè, ebbhu' pas ngakan èpanyaman. Ta' lè-tolèyan sampè' kenyyang. Amarghâ kakennyangan ebbhu' bu-ambu dhimèn. Ta' dhuli molè. Jhânjhina ka mothak pas èpakaloppaè.

Bilâ ampon tobuk sè bu-ambu, ebbhu' pas ajhâlân, molè. Alonca' dâri ka'-bhungka'an sè sèttong ka sèttongnga. Bilâ ampon para' dâpa'a ka lèbunna, ebbhu' sè molanna ajhâlân pas maddhek, asabâb talèbât takerjhât. È attasanna nanggher ka'dinto, bâdâ sèka' sè ngabâng. Alèng-lèng è attasanna nanggher. Ebbhu' apangrasa, sakejjhâ'agghi' buđu'na bhâkal èsaopa sèka'. Dâri sossana, ebbhu' para' ta' kellar molè. Atèna ègher-teggerraghi. Atèngka' on-laon. Ajhâlân rè-lèrè. Bilâ ampon semma', ebbhu' pas nangalè mothak kancana, gut-margut è seddhi'na lèbunna. Mothak kasebbhut sambu mandheng dâ' saghulina sèka' sè alèng-lèng è attasanna nanggher.

Ebbhu' bhungana ta' jâma'. Abâ'na jâkin jhâ' buđu'na salamet polana èjâgâ mothak kancana. Nakkala ka'dinto jhughân, abâ'na ènga' ka jhânjhina. Abâ'na apangrasa jhâ' andi' dhusa polana loppa ta' nyambi lè-ollè gheqdhâng ka kancana. Ta' ambu mekkèr polè, mothak pas ghâncang abâli polè ka kebbhunna gheqdhâng sè ghellâ'. Ngala' sè sa'-massa' bân ghus-bhâghus. Ta' abit, pas ghâncang molè ka lèbunna. Atèna talèbât bhunga polana nangalè buđu'na salamet.

Gheqdhâng sè ghellâ' èjhuluwâghi ka mothak towa, kancana. Mothak nampanè kalabân bhunga, asakalangkong polana èollèyaghi kakanan bânnya'. Ghi' bhuru nganthang acarèta'a pola têngkana sèka', ebbhu' pas nyoghâk. "Ella ta' ambu abâlâ, engko' la tao. Engko' nangalè sakabbhinna. Mèlana engko' cè'

asakalangkongnga bâ'na ajâgâ'aghi sang buđu'. Sèngko' taqâ' sè èbalessaghiyâ dâ' kabecce'anna bâ'na. Bâ'na teptep dhâddhi sang tarètân dhunnya akhèrat. Sabban are, ba'na ta' usa nyare kakanan dibi'. Dina sèngko' se nyareyagiya."

"Iya, sakalangkong. Bâ'na bellâs ongghu ka sèngko'."

Saka'dinto carètaèpon ebbhu' bân mothak.

Lèbât carèta ka'dinto, na'-kana' bisa ngaollè pangajhârân ngèngèngè pola têngka sè beccè'. Dhungngèng ka'dinto

aghândhu' bâburughân sè beccè'. Kadhiponapa ngangghuy otabâ abiyâsa'aghi partèngkan beccè' dâ' orèng laèn. Tolong-binolong sakanca'an, nekkânè jhânjhi sè ampon èqhâbuwâghi, ngatorraghi sakalangkong ngèngèngè kabecce'an sè ampon atarèma, tor kadhiponapa ajâgâ tatakkrama tor aromat kanca. Ka'dinto bisa èkaollè na'-kana' lèbât dhungngèng sè ghellâ'.

Lèbât dhungngèng ponapa'a bisaos, na'-kana' jhughân bisa nambâi pangaonèngan ngèngèngè pan-saponapan oca' anyar. Sajân bânnya' dhungngèng sè èyèdîngngaghi na'-kana', sajân bânnya' jhughân ca'-oca' sè èkaollè. Dhâddhi lèbât dhungngèng jhughân bisa nambâi pangaonèngan oca' sareng bhâsa. Akhèrrèpon bisa malancar na'-kana' bâkto aparèng jhâjhârbâ'ân bilâ ampon dhibâsa paghi'.

Salaèn ka'dinto, dhungngèng jhughân bisa alatè rassa. Manyolbhu' rassa nèser bilâ ampon dâpa' dâ' carèta sè mangennes, noro' bhunga bilâ carèta ampon dâpa' dâ' kadhâddhiyân sè masenneng. Noro' pegghel bilâ bâdâ panonjhul carèta sè mapegghellân. Na'-kana' bisa ajhâr dâri pan-saponapan kadhâddhiyân è dâlem dhungngèng. Mèlana bilâ ampon dhibâsa ta' ghâmpang ngecè, nyalè, otabâ ngennyè' mongghu orèng sè ta' samè sareng abâ'na. Saè dâri salèra otabâ pola têngka.

Salaèn ollè bâburughân beccè' dâri dhungngèng, na'-kana' jhughân bisa èyâjhâk alalana dâ' kennengan sè jhâu. Opamaèpon ka dâlem alas rajâ. Na'-kana' bisa yâ'-kaqiyâ'a atemmo bân kèbân-kèbân alas, namong ta' mabi nangghung bhâbhâjâ. Asabâb alalanaèpon namong lèbât

carèta. Dhâddhi ta' èyajahâ ka dâlem alas ongghuwân. Manabi èyajahâ ka alas rajâ ongghuwân kan bisa èsalbhâk macan.

Opama jhughân bâkto na'-kana' ngèdingngaghi dhungngèng Ebbhu' bân Mothak ghellâ'. Sè masthè, bâkto adhungngèng ebbhu' bân mothak, na'-kana' ampon majhâlân pèkkèranna ka dâlem alas. Ra'-cora' nangalè bhungkana nanggher sè rajâ, ebbhu' sè ca'-lonca'an, mothak sè ajâgâ buðu'na ebbhu'. Sèka' sè ngabâng-ngabâng è attasanna nanggher. Ka'dinto manabi oca' malajuèpon èsebbhut imajinasi. Pèghunaèpon bânnya'. Sala sètongnga bisa ngajhâri na'-kana' ka'angghuy nolès carèta otabâ adhungngèng.

4. Manabi pa'-reppa'an adhungngèng, biyâsaèpon dâ' pasèra

Ka'?

Manabi dhungngèng èstona bisa dâ' pasèra'a bisaos. Nangèng otamaèpon mongghu dâ' na'-kana' kènè'. Bhâdhân kaulâ mator dâ' pasèra'a bisaos, amarghâ bhâdhân kaulâ onèng adhungngèng è ajunannèpon para bângaseppo, segghut jhughân è ajunannèpon ru-ghuru. Nangèng kabânya'an sareng na'-kana' kènè'. Kadhi ator sè ghellâ', dhungngèng ka'dinto bânnya' pèghunaèpon.

Mongghu ghuru, dhungngèng bisa èghuna'aghi ka'angghuy mamolanna pangajhârân, manabi è dâlem kellas biyâsaèpon ka'dinto èsebbhut *apersepsi*. Salaèn ka'angghuy mamolan pangajhârân, dhungngèng jhughân bisa èghuna'aghi ka'angghuy molang otabâ aparèng bâburughân beccè' ngèngèngè tatakrama. Na'-kana' bisa ajhâr dâri panonjhul carèta.

Mongghu dâ' orèng seppo, dhungngèng jhughân bisa èghuna'aghi ka'angghuy lebbi masemma' dâ' ana' potò. Salaèn jhughân ka'angghuy ngajhâri pan-saponapan kabiyâsa'an beccè'. Dhâddhi dhungngèng ka'dinto bisa ka'angghuy sadhâjâna.

5. Ka' Avan, kabânnya'an manabi adhungngèng, è ka'dimma bisaos?

Acem-macem ka'dinto. Palèng segghut è sakola'an-sakola'an. Saè sakola'an TK otabâ SD. Manabi arè ahad, biyâsaèpon dhimèn è Taman Adipura, nangèng sa'amponna korona, kendhel dhimèn. Ngantos korona

lastarè. Manabi è RRI ka'dinto ampon jheg-jheg. Palèng sakonè' sabulân dukalè. Èngghi manabi ta' mangghi aral, sabbhân arè ahad è RRI.

Salaèn ka'dinto, sabâkto-bâkto èngghi alèng-lèng dâri dhisa ka dhisa. Nangèng ta' coma adhungngèng, bhâdhân kaulâ sareng sakanca'an jhughân nyambi buku-buku bâca'an kangghuy na'-kana'. Tojjhuwân èpon, kaangghuy masemma' tor majhenno kabiyâsa'an maca buku mongghu dâ' na'-kana' kènè'.

Tor kaðhâng jhughân èonjhâng dâ' *ulang tahun*, toron tana, tor tarèka laènnèpon. Manabi kalerressan bulân-bulân beccè', èngghi bâdâ jhughân sè ngonjhâng ka'angghuy adhungngèng. Saè è bulân soccè Ramadân, Bulân sora otabâ Bulân Muharram, Bulân Molod otabâ Maulid kaðinto segghut èyonjhâng jhughân ka'angghuy ngèssè è tarèka ngaèmodhi bâbârrèpon kanjeng Nabi Muhammad SAW. Èngghi bâdâ jhughân dhungngèng virtual. Tarèka ka'dinto abâk segghut sa'amponna mosèm korona. Amarghâ sakola'an aobâ daring, èngghi dhungngèng jhughân aobâ daring.

6. Mètodâèpon kadhaponapa?

Manabi mètoðâ otabâ caraèpon ghumantong tarèka sè bhâdhi kalampan. Bhâdhân kaulâ nyocokkaghi bisaos. Tor kaðhâng adhungngèng sambhi aghuna'aghi pakakas tambâ'an, akadhi dhâlubâng, na'-enna'an, tembhung, pènjhung, tor salaènna. Ghumantong jhughân sareng èssè carèta sè èkadhungngèng. Segghut jhughân adhungngèng ta' mabi aghuna'aghi pakakas.

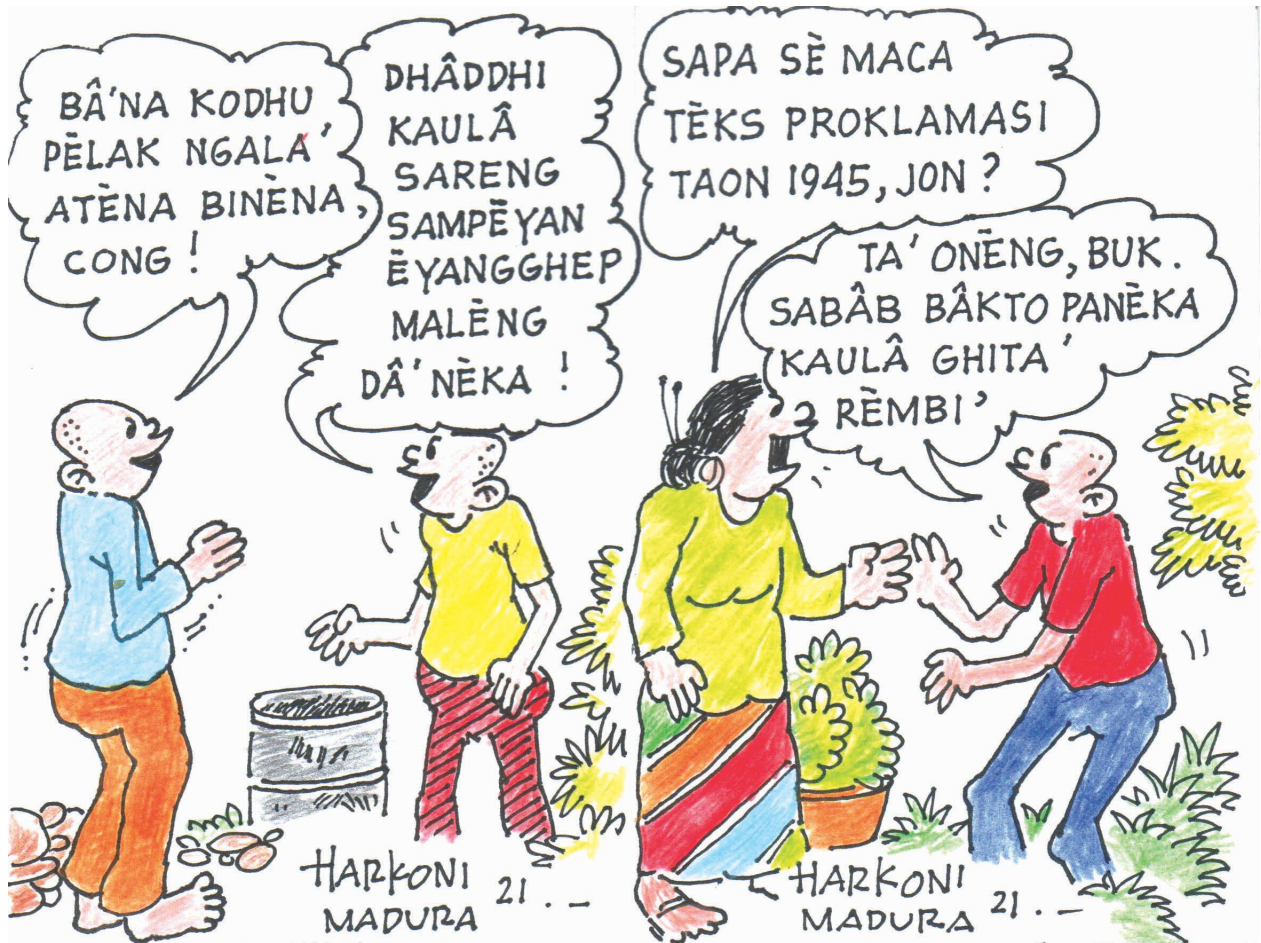
Namong, amarghâ bhâdhân kaulâ segghut adhungngèng sareng na'-enna'an, èngghi na'-kana' bânnya' mènta ka'dinto. Caèpon na'-kana', na'-enna'an sè bisa acaca. Èstona èngghi ta' bisa acaca dhibi'. Pagghun bhâdhân kaulâ sè asowara. Nangèng polana aghuna'aghi sowara dâlem otabâ sowara paðhâ'ârân èngghi kaoladhâna bânne sowarana kaulâ. Nangèng akadhi sowarana na'-enna'an. Cara kadhi ka'dinto manabi ca'èpon orèng bârà' èsambhât *Teknik Ventriloquist*.

7. Dhungngèngngèpon ponapa'an bisaos Ka'?

Èngghi amacem jhughân. Manabi dâ' na'-kana' sè saomorân TK, bhâdhân kaulâ lebbi segghut adhungngèng ngèngèngè kèbân otabâ bu-tombuwân. Caèpon oca' malajuna *dongeng fabel*. Èngghi manabi saomorân SD, dhungngèng kèbân otabâ dhungngèng manossa. Asabâb manabi SD ampon lebbi dhibâsa ètèmbhâng sè saomorân TK.

Gher-ogherrèpon amacem. Kaðhâng carèta ra'yat, akadhi Jokotolè, Malin Kundang, tor laènna. Carèta sè aèssè pan-saponapan kadhâddhiyân sè bâdâ è Al-Quran jhughân segghut. Akadhi: carètaèpon Bhâbhârrâ Kanjeng Nabi Muhammad, carètaèpon Nabi Nuh sareng paraowèpon, carètaèpon Nabi Musa sareng Fir'on, carètaèpon Nabi Ibrahim sareng Nabi Ismail, tor sè laènna. Bilâ ampon lastarè, na'-kana' ka'dinto jhughân bhâdhi ngaonèngè ngèngèngè para nabi sè wâjib èkaonèngè.

Manabi bhâsa, bhâdhân kaulâ jhughân amacem, tor kaðhâng aghuna'aghi bhâsa Madhurâ. Èngghi manabi è kottha-kottha kabânnya'an aghuna'aghi bhâsa Indonesia.

BALAI BAHASA
PROVINSI JAWA TIMUR